

כתיבת קריאת עם נטיות... (מילים קטנות, קשה לקרוא)

עלון שבועי

מראי מקומות לעיון בדרך היומי

לע"נ הר"ר צבי בחר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בית מדרש גבוה לתורה כולל הדף היומי קרית ספר ת"ו מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאגת אריה 17/25 קרית ספר 71919 מודיעין עילית ארץ ישראל

גליון מספר 423

הוצאת ע"י בנב הנח"י הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

מסכת בכורות דף ב - דף ח

בס"ד, יט השו"ן התשע"ב.

מסכת בכורות

פרק הלוקח עובר חמורו

דף ב ע"א

א) מתני', הלוקח עובר חמורו וכו'. כתב המהרי"ט אלגאזי (באות א), דלפי מה שכתבו התוס' לקמן (ג:) ד"ה דקא מפקע, בשם רבינו תם, דהמקנה און של עובר הוא דבר שלא בא לעולם, צריך לומר, דהכא מיירי שהקנה האם לעובר, דבלאו הכי לא יחול הקנין. והקשה, דאם כן אין האם של הנכרי בלבד אלא כשותפות הנכרי, ובגמ' בסמוך אמרינן, דרק מבבא ד"המשתתף לו" מוכח דאף בשותפות נכרי פטור, ולכאורה מוכח כן כבר מבבא דהלוקח עובר. והשמך רוקח תירץ, דסתם משנה רבי מאיר, דסבר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואם כן יש לומר דמיירי שקנה רק העובר בלא האם, שכולה של הנכרי ולא בשותפותו. ובנתיבות המשפט (סימן טז, ס"ק ב) כתב, דדוקא כשמוכר העובר לכשיוולד חשיב מקנה דבר שלא בא לעולם, ובהאי גוונא מיירי התוס' דלעיל, אבל כשמוכר לו העובר מיד, הוי כמוכר אבר מאבריה, ולא הוי דבר שלא בא לעולם. ועיין לקמן (ג:) באות כה.

ב) מתני', והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי. הקשה השו"ל למורא, מהא דאיתא בכתובות (פא:): השתא דאמור רבנן לא ליזבון, אף על גב דזבין לא הוי זביני, וכן פסק הסמ"ע (חושן משפט סימן רח, ס"ק ג), דחוינן מהתם דאף באיסור דרבנן לא מהני המקח, ואם כן הכא אמאי חייל המקח. ותירץ, דאין הכי נמי דלא חייל המקח, ומכל מקום כיון שהנכרי יכול לתפוס הבהמה בעד מעותיו חשיב יד נכרי באמצע, וכדאיתא לקמן (טז:). עוד תירץ, על פי דברי הפנים מאירות (חלק א, סימן לד), דהיכא דהלוקח לא עביד איסורא, הוי זביניה זביני, והכא נמי לגבי הנכרי שהוא הלוקח ליכא איסורא.

ג) רש"י ד"ה אף על פי שאינו רשאי, כדתניא במסכת עבודה זרה וכו' מפני שעושה בה מלאכה בשבת. הקשה הנימוקי הגרי"ב, הא בעבודה זרה (טו.) איתא להדיא, דלא איכפת לן במה שעושה מלאכה, דכיון דובנה קנייה, אלא מפרשינן טעמא גורה משום שאלה ושכירות ונסיוני נשימכרנה סמוך לחשכה בערב שבת וינסה אותה אם הולכת שפיר כשהיא טעונה, ותלך מחמת קולו, והוה ליה מחמר. ואמנם רש"י בגיטין (מד.) ד"ה אין הביא להנך טעמי. ותירץ, דרש"י הכרח לפרש כן מכח מאי דאמרינן בגמ' בסמוך "דקא מפקע לה מקדושה", והוקשה לרש"י אמאי לא אמרינן לטעם המפורש במתניתין "אף על פי שאינו רשאי", וכמו שהעירו התוס' בד"ה מיייתי, ולכך פירש רש"י דהכל טעם אחד, דסוגיא דידן נקטה, דטעם איסור המכירה לנכרי, משום

דמפקע מקדושתה במה שעושה מלאכה בשבת, ולא חיישא לקושיית המקשן בעבודה זרה (שם) דכיון דובנה קנייה, דכיון דמפקע לה היינו גריעותיה, ומהאי טעמא אסרו למכור.

ד) [תוס' ד"ה הלוקח, בתוה"ד, ומוכר מפטר משום ולד, ומתרי קראי נפקי. וצריך ביאור, אמאי צריך קרא למיפטר היכא דהולד של נכרי, דאמאן נירמי חיובא דבכורה, דהנכרי לאו בר מצוה הוא. ושמא נפקא מינה אליבא דרבי יהודה דאמר לקמן (ט:): דפטר חמור אסור בהנאה, וסלקא דעתין דאסור לישראל ליהנות מהולד אף כשהוא ברשות הנכרי. נעוד יש לומר דנפקא מינה לגוונא דחזר וקנה ישראל את הולד מהנכרי, שאינו חייב בפדיונו. (א.ג.).] ועוד יש לומר, דסלקא דעתין דמדאורייתא חיוב הבכורה תלוי באם, ולהכי מדאורייתא יתחייב הישראל בעל החמורה לחזור ולקנות את הולד מהנכרי ולפדותו כדין.

ה) בא"ד, שם. הקשה המים קדושים, דרבי יהודה דאמר (בגמ' בסמוך) דשותפות נכרי חייבת בבכורה, ויליף לה לקמן (ג.) מדכתיב "כל בכור", דהיינו אפילו כל דהו, מהיכא יליף לחייב בשותפות נכרי באם, כדאשכחן דמחייב גבי מקבל בהמה מנכרי, הא קרא ד"כל בכור" מיירי בשותפות בולד, ולא באם. ותירץ, כיון דגלי קרא דשותפות בולד חייב, הוא הדין בשותפות באם. והחזון איש (סימן טז, ס"ק א) כתב, דכמו דדריש רבי יהודה "כל בכור" כל דהו, הכי נמי דריש "כל מקנך" כל דהו. ועיין לקמן (ג.) אות ט.

ו) תוס' ד"ה והמשתתף, בת"כ פרשת אמור בכור איתיה בשותפות וכו', המהרי"ט אלגאזי (באות א) כתב, דלא מצא כן בתורת כהנים. והמהרש"א כתב, דהכי נמי מצו לאתויי מהא דחולין (קלה:): דמיייתי התוס' בהמשך דברייהם, דמדכתיב "בקרכם" מרבינן שותפות. ובשיטה מקובצת (השלם) (מכתב יד) הגיה בדברי התוס' "תימה דלקמן בפרק בתרא (לקמן נו:): אמרינן".

ז) בא"ד, ואין לפרש משום דגלי קרא גבי ולד בישראל וכו'. כתבו החק נתן והמים קדושים, דבהא לא מיתרצא קושיא קמייתא, אמאי איצטריך קרא ד"בכורות בקרכם".

ח) רש"י ד"ה אימא לינקנסיה, לפדות העובר מן העובד כוכבים, וליתנו לכהן. כתב הרש"ש, דאין הכוונה שיקנה גוף הפטר חמור מן הנכרי, דהא מבואר לקמן (יא.) דהפודה פטר חמור של חברו מהני, אלא הכוונה שיפדהו כשהוא ברשות הנכרי, ויתן דמיו לכהן. ובראשית ביכורים כתב, דלשון רש"י אינו סובל פירוש זה, דמדכתב לפדות מן העובד כוכבים, משמע שצריך לקנותו ממנו. וביאר, דרש"י סבר דהטעם דהפודה פטר חמור של חברו מהני, היינו מטעם זביה, ואם כן כשהוא של נכרי לא מהני, דאין זביה לנכרי.

בדמיון. אף **דרש"י** (שם) **בד"ה דיקא** פירש בענין אחר, מכל מקום בדברי הגמ' מצינן לפרש כן. אמנם **הרש"ש** (שם) כתב דנראה דגירסת רש"י היתה "דקתני קונסין אותו עד עשרה בדמיו ונותן כל דמיו לכהן" דמשמע דהקושיא לא מבח הלשון דקתני "דמיו". ואם כן יש לומר דתוס' נמי גרסי הכי ולהכי מקשו. וכן משמע **בצאן קדשים** (שם).

יד תוס' ד"ה דלא, לא מטעם טרפות וכו'. **ובתוס' בעבודה זרה** (טז.) **ד"ה אלמא** כתבו, לאו משום דסבר טריפה אינה יולדת וכו', אלא דאינה מקבלת זכר, וכדמשמע מוקאמר ד"אינה מקבלת זכר", ולא אמר "אלמא דלא ילדה". **והצאן קדשים** כתב, דלכך כוונת תוס' דידן. [אמנם מלשונם הכא לכאורה משמע, דהיה מקום לפרש דמשום הטרפות אינה מקבלת זכר].

טו בא"ד, ומכל מקום מסתבר הכא דאפילו שבורה מן הארכובה ולמטה וכו' משום דלא מקבלת זכר. **והחק נתן** הביא דברי **התוס' בחולין** (נז:) **ד"ה ודילמא**, דחתוכת הרגלים בדוקא אינה מקבלת זכר, ולהכי לא דמי לשאר טרפות. וכן כתב **בפירושו רבינו גרשום**, דשבורה היא ואינה יכולה לסבלו.

טז תוס' ד"ה שמא, בתוה"ד, מכאן אוסר רבינו שמואל קבלת השבועה בקל וחומר. הקשה **השי למורא**, אי קבלת השבועה אסורה, אמאי אסור להשתתף עמו, הא לא יבא להשביעו. ותירץ, דרבינו שמואל נמי מודה לסברת רבינו תם דכיון שהוא כמציל מידו יש להתיר קבלת השבועה, ולכך אסרו חכמים להשתתף, דאי הוה שרי להשתתף היה יכול לבא לידי שבועה, ואחר שאסרו חכמים להשתתף, שוב אין להתיר קבלת השבועה מטעמא דהוי כמציל מידו. דאיהו דאפסיד אנפשיה, שעשה עמו שותפות ועבר על תקנת חכמים. [ולכאורה יש לומר עוד, דחכמים חששו שלאחר שיעשה שותפות ויבא לידי כך, יקשה לו לוותר על ממונו, ויעבור על האיסור (א.ג.).].

יז בא"ד, ורבינו תם מתיר מפני שהוא כמציל מידם. הקשה **הראשית ביכורים**, הא **הרמב"ם** (בספר המצוות לא תעשה יד, ובפ"ה מעבודה זרה ה"י) כתב, שהמשיב עמו בעבודה זרה עובר בלא תעשה גמור. [וכן משמע בפשטות **בגמ' דסנהדרין** (סג:)], ואם כן צריך למסור כל ממונו כדי לא לעבור על לאו דאורייתא.

יח בא"ד, עוד מיייתי רבינו תם ראייה מההיא דפרק בתרא דמגילה וכו' תיתי לי דלא עבדית שותפות עם נכרי, ואי אסור מאי רבותיה. **ובתוס' במגילה** (כח.) **ד"ה תיתי** פירשו, דלא עביד שותפות אף באופן שאינו יכול לבא לידי שבועה. וביאר **הר"ן בעבודה זרה** (ו. בדפי ה"ף), דהיינו כדי שלא יהא רגיל אצלו וילמד ממעשיו. עוד כתב שם בשם **הרמב"ן**, דהא דאמרינן אסור שיעשה שותפות לאו איסורא ממש קאמר, אלא ממידת חסידות. [ולכאורה כך פירש גם רבינו תם].

יט בא"ד, ואף על פי שמזכירין שם שמים וכוונתם לדבר אחר מכל מקום אין זה שם עבודת כוכבים כי דעתם לשם עושה שמים וארץ. **ובתוס' סנהדרין** (סג:) **ד"ה אסור** משמע דאיכא תרי טעמי, האחד משום שאין מזכירין שם של עבודה זרה, ולא איכפת לן מה שמכונין בשם ה' לשם עבודה זרה. ועוד, דמכונין נמי לשם ה'.

כ בא"ד, ואף על גב שמשתתף שם שם שמים ודבר אחר וכו' דבני נח לא הוזהרו על כך. **בדרכי משה** (יורה דעה סימן קנא) כתב דמהאי טעמא יש להקל למכור לנכרים בזמן הזה דברים השייכים לעבודה זרה. וכתב **הפתחי תשובה** (ביורה דעה סימן קמ"ב) דחזוין מדבריו, דלבני נח ליכא איסור כלל לעבוד בשיתוף. וכן נקט **העולת תמיד** (באורח חיים סימן קנו סעיף א) בדעת **הרמ"א** שם, וביאר דהיינו דוקא כשאומר זה למעלה מזה, אבל אם

ט רש"י ד"ה וכן בתירא מתיר בסוס, בתוה"ד, דסתם סוס לרכיבה עומד וכו'. וכן כתב **רש"י בעבודה זרה** (יד:) **ד"ה מתיר בסוס**, שאין מלאכתו אלא לרכיבה. **והתוס'** (שם) **ד"ה וכן בתירא** כתבו, דרש"י לא דק, **דבשבת** (צד.) מבואר, דפלוגתייהו דרבנן וכן בתירא בסוס המיוחד לעופות, דרבנן סברי דבעופות לא אמרינן "חי נושא את עצמו", משום דמשרבטי נפשיהו, אבל ברכיבת אדם מודו רבנן דליכא חיוב חטאת, ד"חי נושא את עצמו". **והתוס' בשבת** (צד.) **ד"ה בסוס** כתבו, דמכל מקום לרבנן אסרו מכירה בכל הסוסים, משום סוס המיוחד לעופות. וכתבו **התוס' בעבודה זרה** (טו.) **ד"ה אימור**, דהטעם דלא מחייבין בסוס דרכיבה משום האוכף, משום דהאוכף בטל לגבי האדם הרוכב עליו. [וכדנתן **בשבת** (צג:)] את החי במיטה, פטור אף על המטה, שהמטה טפלה לו].

י גמ', רבי יהודה אומר המקבל בהמה וכו' ונותן חצי דמיו לכהן. הקשה **בשיטה מקובצת** (השל"ם) **בשם תוס' חיצוניות**, כיון שכל האם של הנכרי אמאי מחייב רבי יהודה, הא בגמ' לעיל חזוין דמודה רבי יהודה בלוקח עובר מנכרי דפטור, משום דהאם כולה של נכרי. ותירץ, דכיון דמיירי שקיבל בהמה על מנת שיהיה לו חלק בהמה ובולדות, וכדמסקינן **לקמן** (בעמוד ב) דיהיב ליה בהמה מעברתא לפטמה, הרי שיש לישראל שותפות גם באם, ועל כן מחייב רבי יהודה. **והמהרי"ט אלגאזי** (באות א) כתב דעל כרחק מיירי שמכר לו חלק באם לעובר, דאי לאו נכי הווי דבר שלא בא לעולם, ועל כן מחייב רבי יהודה. [נאבל מדברי התוס' חיצוניות הנ"ל משמע דמה שיש לו חלק באם לולדה לא סגי להחשב שותפות ישראל, ובעי דוקא שיהיה לו בעלות גם לגופה]. וכן כתב **החזון איש** (בסימן טו, ס"ק א), דאף לסלקא דעתא דאמרינן "מאי לאו אעובר", מיירי שנתן לו בהמה לעובר, אלא דאיסורא משום העובר. והקשה עוד, דכיון דליכא לישראל אלא שותפות מועטת באם, נימא שהולד יתחייב בבכורה רק כפי אותו שיעור, ואמאי נותן חצי דמיו לכהן. ותירץ, דאפשר דלרבי יהודה סגי בכל דהו באם של ישראל כדי לחייב כל הולד כשהולד של ישראל, ואף דבשותפות בולד עצמו אין מתקדש אלא חלקו של ישראל ותו לא [כדקתני נותן חצי דמיו, ולא כל דמיו], היינו משום שאי אפשר שיתקדש חלק הולד של נכרי, אבל האם דאינה אלא תנאי בקדושת הולד, ואין באים לקדש גופה, סגי בכל דהו של ישראל. ועיין **לקמן** (ג.) אות טו.

יא תוס' ד"ה ונותן, בתוה"ד, יש לומר משום טיבותא דכהן דלא ניחא ליה בשותפות עובד כוכבים. הקשה **החזון איש** (סימן טז ס"ק ב), איך יוצא ידי נתינה לכהן, הרי אותו כהן לא זכה עדיין בגוף הבכור, ואיך יכול למכור זכות השבט, וכדפריך **בגיטין** (ל.) "ואף על גב דלא אתי לידיה". וכתב, דהכא נמי בעינן ליישב כבגמ' דגיטין שם. [דרב מוקי התם במכרי כהונה, ושמואל מוקי במזכה על ידי אחר, ועולא מוקי כרבי יוסי דעשו את שאינו זוכה כזוכה].

דף ב ע"ב

יב תוס' ד"ה מאי לאו, בתוה"ד, דאם כן מאי פריך והא דמיו קתני לימא דקאי אעובר. הקשה **הראשית ביכורים**, דלפי מאי דבעי למימר דליכא איסורא במכירת עובר, אמאי נקנסיה אעובר. ותירץ, דכיון דסיבת המכירה של האם היתה בשביל שהעובר יפטר מהבכורה, שפיר יש לקנסו לפדות העובר, אף שבמכירת העובר עצמו און איסור.

יג בא"ד, אם כן לקמן נמי לידוק הכי. הקשה **המהרש"א לקמן** (ג.), הא יש לפרש דהיינו מאי דאמרינן התם "דיקא נמי דקתני קונסין אותו עד עשרה

ו) גמ', תא שמע וכו' קונסין אותו עד עשרה בדמיו. כתב בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות, דנראה למורי דמכאן הוכיח רש"י פירושו דאי לאו דוקא היינו דלא קנסינן כולי האי, דהא בהאי תא שמע על כרחך צריך לפרש כן, דבעי להוכיח דלא קנסינן עד מאה, מדקאמר התם עד עשרה. אבל הקשה, איך פשיט מהא דעבד, דדילמא בבהמה דוקא עד מאה, והא דקתני בעבד עד עשרה, לאו דוקא הוא, ובאמת התם נמי עד מאה. דאין לומר דעל כרחך תרוייהו דוקא או לאו דוקא, דהא בלישנא קמא פירש רש"י בד"ה תא

שמע, דדחי, דעבד דוקא ובהמה לאו דוקא. והחזון איש (בסימן טו ס"ק ג), ביאר דעת רש"י, דאין לומר דמאה דוקא ועשרה לאו דוקא, דאם כן הוה ליה למימר מאה, ולא עשרה. והתוס' חיצוניות פירש דהכא נמי הספק אי לאו דוקא וקנסינן אפילו טפי ממאה, [וכדפירש לעיל באות ג בלישנא קמא], ומייתי ראייה מעבד, משום דסבר דבתרוייהו צריך לומר דוקא או לאו דוקא, [ולשיטתו באות ג דפליג על רש"י בד"ה תא שמע בביאור דחיית הגמ', בלישנא קמא], והא ליכא למימר דבתרוייהו דוקא, דאי בבהמה עד מאה, לא יתכן שבעבד עד עשרה, ועל כרחך דעבד לאו דוקא עשרה, והוא הדין ליותר, וממילא הוא הדין לבהמה דקאמר מאה, לאו דוקא הוא. ודחי, דלעולם בתרוייהו דוקא, ובבהמה החמירו טפי.

ז) גמ', וחכמים אומרים כל זמן שיד עובד כוכבים באמצע וכו' ושניהם מקרא אחד דרשו. לקמן (ט): איתא דאף לרבי יהודה שרי בגיזה ועבודה, ואין בו אלא דין ממון. ונמצא דמשכחת דין בכור שיש בו דין ממון ללא קדושה כלל. אמנם אליבא דרבנן יתכן דהא בהא תליא, דהא לא אשכחן לדידהו דאיכא דין ממון בלא קדושת הגוף לענין גיזה ועבודה. (א.ג.).

ח) גמ', אמר רב הונא אפילו אנו. הטור (ביורה דעה סימן שכא) מייתי לה אף לגבי פטר חמור. וכתב השמן רוקח, דאין לומר דהכא מיירי דוקא בבכור בהמה טהורה ומשום דבעל מום נפסל ממזבח, דאם כן הוה לגמ' למימר דרב הונא ורב חסדאלא פליגי, דרב חסדא מיירי בפטר חמור, ולהכי לא סגי באונו. אלא על כרחך דרב הונא נמי אמתניתין דידן קאי, דמיירי בפטר חמור. וטעמא דמילתא, משום דחזוין דגם באיכא חלק לנכרי באם אמרה תורה דנפטר מן הבכורה, אף דהאם אינה עומדת להקרבה כלל. [אמנם לדבריו לכאורה צריך עיון, אמאי תלוי בדבר העושה מום (כדאיתא בעמוד ב) לא קשיא].

ט) [תוס' רבי יהודה, בסוה"ד, אי נמי משום דכתיב בישראל ובישראל משמע כוליה וכו'. ולכאורה קשה, דתוס' לעיל (ב.) ד"ה והמשתתף כתבו, דמקרא ד"בישראל" נפיק שותפות עובר, ומקרא ד"בקר" נפיק שותפות אם, ואם כן אמאי פליגי בשותפות אם, הא התם לא כתיב "בישראל". (א.ג.) אמנם לדברי המים קדושים שהובא לעיל (ב.) אות ה, דילפינן מהדדי פירושא דקרא לא קשיא].

י) גמ', שם. כתב החזון איש (סימן טו ס"ק ב), דיש להסתפק לדעת רבי יהודה דבשותפות ישראל ונכרי חייב בבכורה, אי סגי בגוונא שלישאל שייכת אנו, כדי שתהיה האון קדושה. דאפשר דבהאי גוונא לכולי עלמא בעינן דבר שעושה נבלה או טריפה.

יא) גמ', מתקיף לה רב נחמן לימא ליה שקיל אנוך וזיל. כתב המעדני יו"ט (סימן א, אות ט), דלא חיישינן להא אתקפתא, כיון דדרשינן לה מקרא דעד דאיכא כוליה.

יב) רש"י ד"ה נבילה, כגון שיש חלק לעובד כוכבים בוושט או בגרירת שלו. ובד"ה טריפה, כגון מן הארכובה ולמעלה. כתב השי למורא, דמדנקט

אומרים שנים הם, הוי בכלל עבודה זרה. אבל בשו"ת ושב הכהן (סימן לח) כתב, דכוונת התוס' דבני נח לא הוזהרו על שבעה בשם עבודה זרה, וכמו שכתב הר"ן בעבודה זרה (ז. בדפי הרי"ף), דאפשר שאין בני נח מצוין לידור ולקיים בשם עבודה זרה. ובשו"ת מעיל צדקה (סימן כב) וכן בשו"ת נודע ביהודה (תנינא, יורה דעה סימן קמח, בתשובה מבנו רבי שמואל לנדא) כתבו, דכוונת התוס' דלא מצינו שנאסרו בני נח בשבעה בשיתוף בשם עבודה זרה.

דף ג ע"א

א) רש"י ד"ה דיקא נמי, דאעובר קאי מדקתני נותן כל דמיו לכהן. כתב המהרש"א, דלא ניחא ליה לפרש דהדיק מדקתני "דמיו" ולא "דמיה", דהא לעיל (ב:) דחי, "תני דמיה". אבל האי קושיא דכהן מאי עבידתיה לא מידחיא אלא אי נוקי ביהיב לה בהמה מעוברת לפטומה. והרש"ש כתב, דמדברי רש"י מוכח דגריס בגמ' "דקתני נותן כל דמיו לכהן". וכעין דא איתא בנוסחת כתב יד. ועיין לעיל (ב:) אות יא.

ב) רש"י ד"ה או לאו דוקא, דלא קנסינן כולי האי אי נמי טפי מהכי קנסינן וכו'. הצאן קדשים הביא קושיית התוס' בגיטין (מד.) ד"ה או (לגבי עבד דקתני עד מאה בדמיו) דאי נימא דבאמת לא קנסינן כולי האי, אם כן לא נתפרש מהו השיעור דקנסינן. ולהכי פירשו בשם ר"י, דאי לאו דוקא, דהיינו דקנסינן אפילו טפי, עד דפריק ליה. וכתב הצאן קדשים, דמשום האי קושיא זו הוסיף רש"י הפירוש דאי נמי טפי מהכי קנסינן (ועיין שם). ובשיטה מקובצת (השלם) הקשה אפירוש קמא, דאיך אפשר שמה שאמר עד עשרה אינו אמת. ועיין באות הבאה.

ג) רש"י ד"ה תא שמע, דמדגבי עבד תני מאה והכא עשרה שמע מינה דוקא קאמר. כתב החק נתן, דרש"י לא מצי לפרש כפשוטו, דסלקא דעתין דעבד ובהמה שוין, וכיון דהכא קתני עד מאה הוא הדין בבהמה, וחזוין דלאו דוקא. דהא פירש בריש ד"ה או, דאי לאו דוקא היינו דלא קנסינן אפילו עד עשרה, ולהכי אי אפשר לפרש דהפשיטות דלאו דוקא וקנסינן עד מאה. והשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות הקשה דלפירוש רש"י, להאי גיסא נמי צריך לחלק דעבד חמיר טפי משום דמפקע ליה ממצות, ולהכי בבהמה עד עשרה ובעבד עד מאה, ומאי האי דמשני שאני עבד דמפקע ליה ממצוות. והביא פירוש ר"י, דאי לאו דוקא קנסינן אפילו טפי מעשרה, ומייתי ראייה מעבד, משום דסלקא דעתין דעבד ובהמה שוין, וחזוין דלאו דוקא גבי בהמה. ודחי, דלעולם בתרוייהו דוקא הוא, דשאני עבד דמפקע ליה ממצוות. והחזון איש (סימן טו ס"ק ג) פירש שיטת רש"י, דהא דפשיטין דדוקא, היינו דוקא לגבי מה שאמרו עשרה, אבל מה שאמרו מאה גוזמא הוא, דעבד ובהמה שוין. ועיין לקמן באות ו.

ד) גמ', קבלנות לא פסקה מיניה. ביאר הקדשי דור, דהשתא סבירא לן דהברייתא לא איירא במוכר עובר, אלא בבהמה מעברתא לפטומה. [נסבר השתא דליכא איסור במכירת העובר עצמו, דאי לאו הכי הא כלפי העובר פסקה מיניה].

ה) גמ', תנן והנותן לו בקבלה וכו' קונסין אותו עד עשרה דוקא או לאו דוקא. הקשה החק נתן, הא מדמקשינן מהנותן לו בקבלה דקתני עד עשרה, חזוין דנקט בפשיטות דעד מאה דוקא, דאי לאו דוקא, לא קשיא מידי. ואם כן מאי מיבעיא ליה. ותירץ, דהיא גופא מיבעיא, דאפשר דלאו דוקא, ואין צריך לחלק בין מכירה לקבלנות כלל.

כתיב בקרא "בכורך", אלא "כל בכור", ודרשינן שיהיה כל הבכור קדוש, אבל מקצתו אינו ראוי להתקדש, ולהכי הקשה דחלק הישראל לא גרע מנפל, ונחשביה בבכור שלם שיוכל להתקדש בפני עצמו. אמנם לגבי אמו דדרשינן לה, מ"וכל מקנך", משמעות הדרשה שתהיה כל הבהמה של ישראל בדוקא, וליכא לאקשוויי דל מהכא חלק הנכרי, דגזרת הכתוב הוא. (א.ג.).

דף ג ע"ב

טז) גמ', הכי אמר רבי יוחנן אפילו מום קל וכו' וכדרב הונא. כתב הרמב"ם (בפ"ד מבכורות ה"א), דאם היה שותף בבהמה כולה, סגי באחד מאלף לפטור, ואם היה לנכרי אבר אחד, רואין כל שאילו יחתך והיה בעל מום, הרי זה פטור, ואם אפשר שיחתך ולא יפסל, חייב בבכורה. והטור (יורה דעה סימן שכ) למד בדעת הרמב"ם, דבעינן שיהיה לנכרי אבר שלם, והקשה אמאי מצריך אבר שלם, הא אפילו אם יש לו כל שהוא ביד או ברגל פטור. והבית יוסף (בבדק הבית) ביאר, דדעת הרמב"ם דדוקא כשיש לו שותפות בכל הבהמה, סגי באחד מאלף להחשב שותף, אבל ביש לו שותפות באבר אחד בלבד, בעינן אבר שלם. וכוונת רב הונא (בעמוד א) דאמר "אפילו אזנו", היינו כל אזנו, כדמשמע ממאי דאתקיף ליה רב נחמן לימא ליה שקיל אזנך וזיל. ומה שכתב הרמב"ם דיתכן שאם ינטל אינו מום, אף שיש לנכרי אבר שלם, כתב הבית יוסף דמשכחת לה כגון שהיה יתרת כמין אצבע שאין בה עצם, שאם תנטל אינו מום. ובחידושי הגרי"ז הקשה, דבכהאי גוונא לא מיקרי אבר כלל, אלא דילדול בשר בעלמא. אבל הב"ח (שם) והש"ך (שם ס"ק ג) בשם הלבוש, נקטו בדעת הרמב"ם, דסגי ביש לו שותפות באבר.

יז) גמ', מום קבוע הוה לשחוט עליו. ולכאורה צריך עיון, דתיפוק ליה דנדמה פסול לגבי המזבח אפילו ביש לו מקצת סימנים, כדאיתא לקמן (יב), ואם כן יהיה מותר באכילה. (א.ב.). וצריך לומר דכדי להתירו באכילה לא סגי במה שפסול למזבח, אלא בעינן דוקא מום ולא פסול אחר, וכדתנן לקמן (יט). דיוצא דופן ירעה עד שיסתאב, אף שבלאו הכי יוצא דופן פסול למזבח. והיינו משום דבקרא (דברים טו, כא-כב) כתיב היתר אכילה דוקא בבעל מום. (א.ג.).

יח) רש"י ד"ה תרוויהו, בתוה"ד, ואי קשיא אמאי איצטריך לרב יוחנן וכו' תריץ כיון דאיכא למימר וכו' אלא משום שרוע. ביארו הצאן קדשים והחק נתן, דרש"י מפרש דהא דאמר הגמ' "לא לעולם אימא לך שינוי הוי מומא", אין כונתה לבאר בכך למתניתין, רק לדחות מה שאמרו והוכיחו "הכי נמי מסתברא דמשום שרוע הוא", דהיינו דאין הכרח דמשום שרוע הוא. ומכל מקום אין הכרח דמשום שינוי הוא, ואיצטריך דרבי יוחנן.

יט) גמ', ההיא גיורתא דהווי מסרין לה אחי חיותא לפטומה וכו' לית דחש לה להא דרבי יהודה וכו'. כתב החזון איש (סימן טז ס"ק ב), דצריך לומר דמסרו לה על מנת שיהיה לה חלק גם באם וגם בולדות, דאי לאו הכי אף לרבי יהודה לא יתחייב בבכורה, דבעינן בעלות ישראל בין באם בין בולד.

כ) גמ', רב מרי בה רחל הויה ליה ההיא חיותא וכו'. כתב השי למורא, דמשמע דכונת הגמ' לאתויי מהא נמי, דלית הלכתא כרבי יהודה דמחייב בשותפות עכו"ם. דאי הכוונה לאתויי מהא דסגי בשותפות אוון וכרב הונא, הוה ליה לאתויי קודם למעשה דההיא גיורתא. והקשה מהא דאמרין לקמן (ט): דמודה רבי יהודה דשותפות עכו"ם ליכא קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד, ואם כן אין ראייה מהא דלא כרבי יהודה, דהא אף אי סבר כרבי יהודה, מפקע לקדושתיהו על ידי שותפות הנכרי. ותירץ, דהא דמודה רבי

פירושא דטריפה באופן חדש, ולא פירש בוושט גופיה, ובאופן שנשתייר שיעור שחיטה, חזינן דסבר דנקובת הושט הוי נבילה, ולהכי בכל חלק שיש לו בוושט הוי דבר העושה נבלה. והביא דהתוס' בקידושין (נו). ד"ה שחטה כתבו בשם רש"י, דנקובת הושט הוי טריפה. נאולוי יש לומר דרש"י לא הזכיר שמכר לו מקצת הושט, כיוון דהוי פחות משהו פרוטה, ואי אפשר להקנותו בקנין כסף, והכא בעינן קנין כסף כדפירש רש"י (בעמוד ב) ד"ה קנין גמור].

יג) גמ', אמו נמי בעינן כל מקנך תזכר וליכא. הקשה בקרית ספר (פי"ב מביכורים), הא בפטר חמור לא כתיב קרא לפטור היכא דהאם של נכרי, ומנא ידעינן לה התם. ותירץ, דכיון דאשכחן דבולד בעינן שיהיה כולו דישראל מקרא ד"כל בכור" דקאי נמי אפטר חמור, ילפינן מבכור בהמה טהורה לפטר חמור, דבעי נמי שתהיה האם כולה של ישראל. והנה הרמב"ם (בפי"ב מביכורים ה"טו) כתב, דשותפות עכו"ם גבי פטר חמור פטר מבכורה שנאמר "פטר רחם בבני ישראל באדם ובבהמה" עד שיהיה הכל בישראל, ובשיעורי רבנו יחיאל מיכל פיינשטיין דייק מלשונו, דילפינן מקרא ד"בני ישראל" הן לענין שותפות באם והן לענין שותפות בולד. ומדברי הרמב"ם (בפ"ד מבכורות ה"א וה"ג) דייק, דלגבי בהמה טהורה בעינן תרי קראי, ואיכא ילפותא בפני עצמה לגבי מקבל בהמה מן הנכרי דפטור מן הבכורה, וביאר דהחילוק בין טמאה לטהורה, דבטמאה לא בעינן קרא בפני עצמו לכך משום דבכור בהמה טהורה חוץ ממה שיש בו סיבה לקדושה משום שהוא פטר לאמו וכפטר רחם, יש בו סיבה נוספת שגורמת לקדושתו מצד עצם היותו בכור, ואף שבודאי מה שהוא בכור הוא משום שהוא פטר רחם, מכל מקום בעצם דינו, הפטר רחם הוא רק תנאי שבכך נעשה בכור, אבל הקדושה דאית ביה הוא גם מצד עצמו שהוא בכור. מה שאין כן בפטר חמור כל עיקר דינו הוא מצד היותו פטר רחם אמו, ואף דלשון הקרא (במדבר יח, טו) "בכור הבהמה הטמאה תפדה", דמשמע דחיליה משום דהווי בכור, מכל מקום אין עיקר קדושתו אלא משום דפטר רחם חמור. נעיינן שם דהוכיח זאת]. ולפי זה ניחא, דבפטר חמור סגי בחד קרא למיעוטי בין כשהאם דעכו"ם ובין כשהולד דעכו"ם, כיון דכל קדושתו נובעת ממה שהוא פטר רחם דהאם, מה שאין כן בבכור בהמה טהורה, אף שתהיה האם של עכו"ם, מכל מקום כיון שהולד של ישראל, סלקא דעתך דשייך ביה קדושת בכור מצד עצמו, הלכך בעינן קרא מיוחד דמקבל בהמה מן הנכרי כיון שהולד של ישראל.

יד) גמ', מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא מנפלים. לכאורה היינו ממש קושיית רב נחמן לעיל שקיל אזנך וזיל, וכדפירש רש"י בד"ה שקיל, דאף אם היה בעל מום היה ניתן לכהן. אלא דרב נחמן הקשה דווקא אליבא דרב הונא, והכא הקשה לכולי עלמא, ואם כן צריך עיון דעת רב נחמן שהקשה דוקא לרב הונא, דהא לשאר אמוראי נמי קשה נימא שקיל חלקך והווי כנפל דקדיש וכדמקשי הכא, ואי סבר רב נחמן שינויא דכיון דעריבו בהו חולין, באזנו נמי יש לומר כן. ומה הקשה. (א.ג.).

טו) גמ', הכא כיון דעריבו בה חולין וכו'. לכאורה צריך עיון דתינח לגבי הולד עצמו, אבל לגבי אמו דבלאו הכי כולה חולין מאי משני. וצריך לומר, דחלק הנכרי באם גורם שיהיה בולד מקצת חולין. אמנם לפי מה שהוכיח החזון איש (שהובא לעיל ב. אות י) דסגי בכל דהו של ישראל באם, כדי לקדש כל הולד לרבי יהודה, חזינן דאין חלק הנכרי גורם שיהיה בולד מקצת חולין. ואפשר לומר דקושיית מר בר אשי הייתה דווקא כלפי הולד, דהרי לא

(וכדעת הקצות החשון), אמאי איכא מאן דאמר לעיל (בעמוד א) דלא סגי במכירת האוון ובעי דוקא דבר העושה טריפה או נבלה, הא כשמוכר אוון העובר על כרחק מכר האם לעובר, ונמצא שיש לנכרי שותפות בכל האם. אלא מוכח דכשמוכר העובר מיד מהני אף בלא שיקנה האם לעובר, והתם מיירי בכהאי גונא שמכר האוון מיד, ולא זיכהו באם כלל. אמנם כתב לדחות, דאפשר דקנין באם רק לענין אוון הולד, לא מיקרי שותפות בכל האם. (ועיין שם).

כו) תוס' ד"ה כהנים, בתוה"ד, מצינו לשנויי אותן ב' מאות בכורות היו והוצרכו פדיון. הקשה **הרמב"ם** יושר, דאם פדו עצמן בכסף, אמאי לא יכלו לפטור את בכורי ישראל, דתו ליכא טעמא דדיו שיפקיע את עצמו.

דף ד ע"א

א) גמ', אם הפקיעה בהמתן של לויים וכו' דין הוא שתפקיע את של עצמן. בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות פירש הקל וחומר, דהשה של לויים יפקיע קדושת פטר חמור שלהן. והחזון איש (סימן טז ס"ק ה) פירש, דהפטר חמור פוטר את עצמו, דכיון דאשכחנא דמה שהשה שייך ללוי פוטר פטר חמור דישאל, דין הוא שהפטר חמור השייך ללוי יפטר את עצמו. וכן נקט בהגהות הגרא"מ הורוויץ (שבאות הבאה). [אמנם מקושיית התוס' ד"ה אם, בריש הדיבור, משמע כפירוש התוס' חיצוניות, דלדברי החזון איש, כבר בריש הסוגיא מבואר כתיירוצם, ואין מקום לקושייתם. (א.ג.)].

ב) רש"י ד"ה ועוד אם איתא, בתוה"ד, דהא בהמה טהורה דידהו הפקיעה בהמת ישראל הטהורה. (כן גירסת התוס' והשטמ"ק ברש"י). וכתבו **התוס' בד"ה ועוד,** דלפי זה, הא דאמרין לא נפטרו הלויים מבכור בהמה טהורה, היינו לדורות, אבל במדבר נפטרו. אמנם **רש"י בפירוש התורה** (במדבר ג מה) כתב, דאף במדבר לא פדו בהמות הטהורות דלויים את בכורי בהמות טהורות דישאל. וכתב **בהגהות הגרא"מ הורוויץ,** דלפי זה יש לפרש, דרבא פריך לאביי דוקא לשיטתו דהילפותא מבהמתם דלויים, שיפטרו הפטרי חמורים את עצמן, וזה לא יתכן בתורת פדיון, דהא לפדות פטר חמור בעי דוקא שה, אלא על כרחק דמה שפוטרים הלויים במדבר ופטורים בעצמן הוא דין חדש של הפקעת הקדושה מחמת בהמתן, ולכך אין לחלק בין פטר חמור לבהמה טהורה, ויש לפרש הכתוב דאף בהמות טהורות פטרו את הטהורות של ישראל. אבל לרבא הפטור שהיה במדבר היינו מדין פדיון הנוהג לדורות, ולדידיה מוקמינן קרא דוקא אפטרי חמור, כיון דבטהורות לא אשכחנא פדיון לדורות. ועיין באות הבאה.

ג) בא"ד, שם. בשיטה מקובצת (השלם) כתב בשם הר"פ, דלעולם לא פטרו במדבר בהמות טהורות את בכורי הטהורות, (וכפירוש רש"י בחומש), ומכל מקום מקשה רבא, דכיון דאשכחנא שיש כח בשה של לויים להפקיע איסור הנאה דפטר חמור של ישראל, דקיימא לן כרבי יהודה דאמר **לקמן** (ט): דפטר חמור אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה, כמו כן נימא שתפקיע בהמת הלויים את קדושת בכור בהמה טהורה שלהם אף שלא הפקיעה לגבי ישראל. ועוד כתב לפי פירוש זה, דאביי לא סבר האי קל וחומר לגבי טהורה, דדוקא גבי טמאה דגלי קרא דהופקעה גבי ישראל מכח בהמת הלויים, איכא למילף נמי למיפטר בהמה טמאה דלויים עצמן, אבל בטהורה דלא הופקעה של ישראל לא תפקע נמי של לויים. **והחזון איש** (סימן טז, ס"ק ה) ביאר לפי פירוש רש"י בחומש, דאף דלא פטרה בהמה טהורה דידהו לבכור טהורה דישאל, מכל מקום כיון דאשכחנא דבהמת הלויים גורמת שלא תחול

יהודה דאינו קדוש קדושת הגוף, היינו דוקא בדבר שעושה אותה נבלה או טריפה, אבל על ידי שותפות באוון, בודאי אמרינן שקיל אונך ויול. ודוקא אליבא דרבנן דילפי מקרא ד"כל בכור" דשותפות פוטרת, אמרינן דאפילו אוון פוטרת, דבעינן כולו ממש. אבל לרבי יהודה דלא דריש מ"כל", ודאי בעינן דבר העושה אותה נבלה או טריפה. ואם כן שפיר מייתי מינה דלית הלכתא כרבי יהודה.

כא) גמ', הוה מקנה לאודניוהו לעובד כוכבים. הקשה **הטורי אבן בראש השנה** (יג.), טורח זה למה, יפקירם וממילא יהיו פטורים מן הבכורה. והוכיח מכאן דבהמת הפקר חייבת בבכורה, דאף דממעטינן "בישראל אבל לא באחרים", היינו למיעוטי דוקא נכרי, ולא הפקר. וכן נקט שם לגבי דרשה ד"קצירכם" בהבאת העומר. **ובשו"ת חתם סופר** (יורה דעה סימן שטז) דחה ראייתו, דכיון דהפקר בעינן בפני שלשה יש לומר דחשש שיתפרסם הדבר, ויחזיקו בה אחרים. **והראשית ביכורים** הקשה, דאכתי יכל להפקיר רק אונו. ובסוף דבריו תירץ, דבהפקר איכא למיחש להערמה. ובפרט היכא שמפקיר רק מקצתו, ולהכי לא עשה כן רב מרי. והביא **דבתוספתא** (פרק ב, הלכה ב) מפורש דבהמת המדבר פטורה מן הבכורה, ודלא כהטורי אבן.

כב) גמ', משום דמפקע להו מקדושתיהו. הקשה **החזון איש** (סימן טז, ס"ק ב), **דלעיל** (ב). אמרינן, "תא שמע והמוכר לו אף על פי שאינו רשאי ולא פליג רבי יהודה", ודילמא טעמא דמתניתין משום דמפקע מבכורה, ולהכי אסור לכולי עלמא. ותירץ, דיש לומר שאין כאן איסור גמור, אלא אינה מדת חסידות, וכמו מכניס תבואתו במוץ שלה. ועוד דלא תנן במתניתין אלא איסור מפורש, וכמו שכתבו **התוס' לעיל** (ב): **ד"ה דעיקר.**

כג) [רש"י ד"ה מקדושת כהן, בתוה"ד, וחייב כהן לנהוג בו קדושה שלא יגזו וכו', וכן פירש **בר"ה הכא.** וצריך ביאור אמאי לא פירש דמפקע לה מדין נתינה לכהן [כפשוטו לשון "קדושת כהן", דלפירושו דמיירי בגיזו ועבודה וכו', אינו שייך לענין הכהן]. ונראה, דלענין זכיית הכהן סגי במה שנתנו לכהנים, אף בתורת מתנה בעלמא, ולא מיקרי הפקעה, דסוף סוף הכהן קיבל הבהמה. ודוקא לענין **דיני הקדושה** אמרינן דהוי הפקעה, דמה שנוהג בקדושה כשאינו קדוש אינו כלום. (א.ג.)].

כד) תוס' ד"ה דקא מפקע להו, מה שאין נוהרין עכשיו וכו' מוטב להקנות לעובד כוכבים קודם שיבא לידי תקלה. וכתב **הרא"ש** (בסימן ב), דמכל מקום בחמור אין להקנותה לעובד כוכבים להפקיע מן הבכור, כיון דאית ליה תקנה בפדיה או בעריפה.

כה) בא"ד, לא היה מקני אוון עובר וכו' דהוי דבר שלא בא לעולם. כתב **הקצות החשון** (בסימן רט, ס"ק ב), דחזוין מדברי התוס', דאף החלק שכבר קיים אינו במכירה, משום דמכוסה, וחשיב שלא בא לעולם. ובעין דבריו כתב **המחנה אפרים** (בהלכות דבר שלא בא לעולם, סימן א) עיין שם. ועיין באות הבאה. אמנם **הנתיבות המשפט** (שם, ס"ק ב) כתב, דאם מקנה העובר מיד, ודאי מהני, דלא גרע ממוכר אבר מאבריה. והכא בלאו הכי תקשי, אמאי לא מכר רב מרי אוון האם עצמה, ועל כרחק צריך לומר, דלא רצה שיהיה לנכרי שום חלק בבהמה עתה, דאם כן היה יכול לכופו לחלוק בגוד או איגוד, ומהאי טעמא נמי לא רצה להקנות לו חלק בעובר מיד, דהוה ליה כמו שמכר אבר מאבריה ויכול לכופו לחלוק, ורצה למכור שיוכה רק בולד לכשילוד, והוי דבר שלא בא לעולם.

כו) בא"ד, עיין באות הקודמת, **והחזון איש** (סימן טז, ס"ק ב) הקשה, דאי נימא דאי אפשר כלל להקנות אוון העובר אלא על ידי שמוכר האם לעובר

קדושה על פטרי חמורים דישראל, קל וחומר שאין צריך למירמי עלייהו קדושת בכור.

(ד) **תוס' ד"ה ועוד**, ואם תאמר אביי מאי קסבר אמאי לא עבדי קל וחומר בטוהרה. וכתב **בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות**, דאין לומר דאביי הדר ביה מכח קושיית רבא, דהא בסמוך אמר ליה רב ספרא לאביי לדידך דאמרת וכו', וחזינן דעמד בדבריו. **ובתוס' מכתב יד (הנוסף בסוף תוס' ד"ה אם)** תירץ דעת אביי, דלא שייך קל וחומר במידי דקדוש קדושת הגוף.

(ה) **גמ', אם הפקיעה קדושתן של לויים קדושה של ישראל במדבר וכו'**. לכאורה חלות הפקעת קדושת הבכורות היתה בהחלטה על הלויים בהקדשתם. והנה איתא **בגיטין (ט)**. דפרשת לויים נאמרה ביום הקמת המשכן, ופירש **רש"י בד"ה פרשת לויים**, דהיינו קח את הלויים דפרשת **בהעלותך** (במדבר ח, ה) שהוא עניין הקדשתם. ואם כן צריך ביאור איך קדושת הלויים הפקיעה קדושת הבכורות, שנפרד בזמן המנין דחדש אייר, הא כבר קדשי מניסן. ולכאורה יש לומר דמעיקרא קדשי הלויים כדי להיות תחת הבכורות, כמפורש בקראי דבהעלותך (במדבר ח, טז), ואף שלא פקעה קדושת הבכורות מיד, הועילה קדושה זו להפקיע קדושתם אחר כך. ואם מת לוי אחד באמצע חודש ניסן לא הפקיע בכור, כיון שרק באייר חלה ההפקעה.

(ו) **תוס' ד"ה אם, בתוה"ד**, ולדורות נמי נפקא מינה וכו' דגמרי מינה דפודה וחזור ופודה. ולכאורה צריך ביאור מדוע הדבר תלוי במה שהפדיון היה בשה, הא ילפינן (בעמוד ב) ממאי דכתיב "בהמת תחת בהמתם" דמשמע דבהמה אחת פטרה בהמות הרבה, וצריך לומר דאם במדבר לא היה הפדיון בשה, ליכא למילף מינה לדורות דפודה בו פעמים הרבה, כיון דאין דין פדיון שוה, לדורות הפדיון דוקא בשה. (א.ל.ל.).

(ז) **גמ', דלא הוה ליה שה לא ליפקע**. ביאר **החזון איש (סימן טז, ס"ק ו)**, דאף דההפקעה מחמת קדושת הלויים ובמה שהפטר חמור ברשות הלוי, מכל מקום נימא דלא נתנה תורה קדושה זו אלא לאותן הלויים שהיו ראויים למצוות השעה לפטור פטרי חמור דישראל, וכן לדורותיהן, אבל בן לוי שלא היה לו שה ולא היה ראוי למצוות השעה, לא ניתנה לו אותה קדושה, וכן לדורותיו. וכל זה לשיטתו שהובאה באות א.

(ח) **תוס' ד"ה ואהרן**, פירש הקונטרס וכו' לא ליפקעו בכורה ידידה, משמע שרוצה כמו כן להקשות דלא לפקע בכורת עצמו. כתב **החק נתן**, דדיוקם היינו לפי מה שגרסו בדברי רש"י לא ליפקעו בכורה ידידה. אבל בפירוש רש"י שלפנינו איתא לא יפקע פטר חמורים ידידה. ולפי מה שדחו התוס' דברי רש"י, צריך לומר דהתוס' עצמן מפרשים כפירוש רש"י שלפנינו, דהקושיא רק מפטרי חמורים. אמנם **בשיטה מקובצת (השלם)** מגיה בהעתקת התוס' את רש"י, כדאיתא ברש"י לפנינו, ולפי זה צריך ביאור מה הקשו התוס'.

(ט) **גמ', כהנים מנלן**. הקשה **החזון איש (סימן טז ס"ק ו)**, מאי קשיא, הא כיוון דממעטינן לאהרן מהניקוד, חזינן דבלא המיעוט היה במנין שבת לוי, ואם כן מוכח דאלעזר ואיתמר היו בכלל המנין, ופטרו בכורי ישראל. ותירץ, דהקושיא לגבי כהן שלא היה לו שה, או פחות מבן חודש, דבהנהו לא ילפינן אלא מכח דהוקשו כל הלויים זה לזה, ועלה מקשי כהנים מנלן, דסלקא דעתין שהכהנים לא הוקשו. אמנם **בפירוש הרמב"ן על התורה** (במדבר ג, א) כתב דלא נמנו במשפחת בני עמרם אלא משפחת משה, ואהרן ובניו לא היו במנין משום שהובדלו להתקדש בפני עצמן. [ואפשר דלא אזיל כדרשה

דהכא דממעטינן דוקא לאהרן מהמנין. ובאמת (שם א, מז) כתב טעם אחר למה נקוד על אהרן, אבל הזכיר גם כן דרשת חכמים דהכא. או שיש לומר דממה שנתמעט אהרן מהמנין ילפינן נמי לבניו, דמה שלא נמנה היינו משום שהובדל לכהונה בפני עצמו].

דף ד ע"ב

(י) **גמ', וממאי דבשה**. ביאר **בפירוש רבינו גרשום**, דהכוונה דילמא פדו בפטר חמורי הלויים. [ולכאורה צריך עיון מאי טעמא פטר חמוריהם ולא **בחמוריהם**. (א.ג.א.).]

(יא) **גמ', לא סלקא דעתך דכתיב ומקנה רב היה וכו'**. כתב **בפירוש רבינו גרשום**, דמקנה משמע נמי חמורים, כדכתיב (בראשית לא, יח) "וינהג את כל מקנהו וגו' מקנה קנינו אשר רכש". וכן כתב **הרמב"ן בפירוש התורה** (בראשית לד, כג) דבין טהורות בין טמאות בכלל מקנה, כדכתיב (שמות ט, ג) "במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן". **והחזון איש (סימן טז, ס"ק ז)** כתב, דלהאי גיסא דלא נפטרו במדבר אלא החמורים, צריך לפרש כוונת המקשן, דמסתמא גם החמורים היו מרובין. **ובשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות** כתב, דהוה מצי לדחויי, דילמא רק בסוף ארבעים שנה היה מקנה דבני ראובן וגד מרובה, ומעשה דפדיון היה בתחילת הארבעים שנה.

(יב) **רש"י ד"ה תנינא, בתוה"ד**, שאם חזר וקנאו מיד הכהן וכו' חוזר ופודה בו וכו'. הקשה **בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות**, מאי קא משמע לן דחוזר ופודה, כיון שחזר וקנאו. ותירץ, דשמא קמשמע לן דאינו נתפט בקדושת פטר חמור, ויכול לחזור ולפדות בו.

(יג) **תוס' ד"ה ופודה, בתוה"ד**, ובספק זה שלא יצא מידו הוצרך להשמיענו שחוזר ופודה בו. כתב **החזון איש (סימן טז, ס"ק ז)** דמלישנא ד"פודה פעמים הרבה" משמע דדוקא בזה אחר זה מהני, אבל לא בבת אחת. ואם כן קשה איך במדבר פטר שה אחד כמה פטרי חמור, דהתם היה בבת אחת, דכשעברה שעת הפדיון חייל דין העודפים. ותירץ, דדוקא בפדיון שעיקר דינו להנתן לכהן אי אפשר לפדות בבת אחת על שנים, דאף דמספק אין ניתנין לכהן, מכל מקום דין הפדיון הוא להקנות השה לשבט הכהנים, ולכן אי אפשר שיפדה באופן שנותן עבור שניהם. אבל הכא שהיה השה של הלויים אפשר שתחול ההפקעה בבת אחת. והא דמיייתי ראייה מהא להא, היינו שלא תאמר שעל ידי הפדיון חייל בשה דין בכורה ואי אפשר שיחול בו עוד פדיון. אמנם **בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות** כתב, דמה שפטר שה אחד כמה פטרי חמורים, היינו כשלא זו מתחת ידו. דהיינו דאף במדבר היה הפדיון בזה אחר זה.

(יד) **גמ', איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בבכורות**. הקשה **בחידושי הגרי"ז**, מהא דכתב **הרמב"ם בפירוש המשנה בזבחים** (פרק יד, משנה ה), דמימות אדם הראשון עד משה רבינו היתה העבודה בבכורות. ולפי זה מוכח דמה שהיתה העבודה בבכורות אינו שייך לדין קדושת בכורי ישראל, ואם כן מאי מקשי הכא על ריש לקיש. וכדברי הרמב"ם איתא **במדרש רבה** (במדבר פרשה ד, ח).

(טו) **תוס' ד"ה לא קדשו, בתוה"ד**, והא דפריך לעיל וכו'. ביארו **המהרש"א והצאן קדשים**, דמבכור אדם לא קשה, דהא איכא בכורות שיצאו ממצרים. אבל בבכורי בהמה לא יתכן להעמיד באותן שיצאו ממצרים דהא כבר קרבו בהקמת המשכן כדאמרינן הכא, שהיה בניסן, והאי קרא דפדיון נאמר באייר

קדושה על פטרי חמורים דישראל, קל וחומר שאין צריך למירמי עלייהו קדושת בכור.

(ד) **תוס' ד"ה ועוד**, ואם תאמר אביי מאי קסבר אמאי לא עבדי קל וחומר בטוהרה. וכתב **בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' חיצוניות**, דאין לומר דאביי הדר ביה מכח קושיית רבא, דהא בסמוך אמר ליה רב ספרא לאביי לדידך דאמרת וכו', וחזינן דעמד בדבריו. **ובתוס' מכתב יד (הנוסף בסוף תוס' ד"ה אם)** תירץ דעת אביי, דלא שייך קל וחומר במידי דקדוש קדושת הגוף.

(ה) **גמ', אם הפקיעה קדושתן של לויים קדושה של ישראל במדבר וכו'**. לכאורה חלות הפקעת קדושת הבכורות היתה בהחלטה על הלויים בהקדשתם. והנה איתא **בגיטין (ט)**. דפרשת לויים נאמרה ביום הקמת המשכן, ופירש **רש"י בד"ה פרשת לויים**, דהיינו קח את הלויים דפרשת **בהעלותך** (במדבר ח, ה) שהוא עניין הקדשתם. ואם כן צריך ביאור איך קדושת הלויים הפקיעה קדושת הבכורות, שנפרד בזמן המנין דחדש אייר, הא כבר קדשי מניסן. ולכאורה יש לומר דמעיקרא קדשי הלויים כדי להיות תחת הבכורות, כמפורש בקראי דבהעלותך (במדבר ח, טז), ואף שלא פקעה קדושת הבכורות מיד, הועילה קדושה זו להפקיע קדושתם אחר כך. ואם מת לוי אחד באמצע חודש ניסן לא הפקיע בכור, כיון שרק באייר חלה ההפקעה.

(ו) **תוס' ד"ה אם, בתוה"ד**, ולדורות נמי נפקא מינה וכו' דגמרי מינה דפודה וחזור ופודה. ולכאורה צריך ביאור מדוע הדבר תלוי במה שהפדיון היה בשה, הא ילפינן (בעמוד ב) ממאי דכתיב "בהמת תחת בהמתם" דמשמע דבהמה אחת פטרה בהמות הרבה, וצריך לומר דאם במדבר לא היה הפדיון בשה, ליכא למילף מינה לדורות דפודה בו פעמים הרבה, כיון דאין דין פדיון שוה, לדורות הפדיון דוקא בשה. (א.ל.ל.).

(ז) **גמ', דלא הוה ליה שה לא ליפקע**. ביאר **החזון איש (סימן טז, ס"ק ו)**, דאף דההפקעה מחמת קדושת הלויים ובמה שהפטר חמור ברשות הלוי, מכל מקום נימא דלא נתנה תורה קדושה זו אלא לאותן הלויים שהיו ראויים למצוות השעה לפטור פטרי חמור דישראל, וכן לדורותיהן, אבל בן לוי שלא היה לו שה ולא היה ראוי למצוות השעה, לא ניתנה לו אותה קדושה, וכן לדורותיו. וכל זה לשיטתו שהובאה באות א.

(ח) **תוס' ד"ה ואהרן**, פירש הקונטרס וכו' לא ליפקעו בכורה ידידה, משמע שרוצה כמו כן להקשות דלא לפקע בכורת עצמו. כתב **החק נתן**, דדיוקם היינו לפי מה שגרסו בדברי רש"י לא ליפקעו בכורה ידידה. אבל בפירוש רש"י שלפנינו איתא לא יפקע פטר חמורים ידידה. ולפי מה שדחו התוס' דברי רש"י, צריך לומר דהתוס' עצמן מפרשים כפירוש רש"י שלפנינו, דהקושיא רק מפטרי חמורים. אמנם **בשיטה מקובצת (השלם)** מגיה בהעתקת התוס' את רש"י, כדאיתא ברש"י לפנינו, ולפי זה צריך ביאור מה הקשו התוס'.

(ט) **גמ', כהנים מנלן**. הקשה **החזון איש (סימן טז ס"ק ו)**, מאי קשיא, הא כיוון דממעטינן לאהרן מהניקוד, חזינן דבלא המיעוט היה במנין שבת לוי, ואם כן מוכח דאלעזר ואיתמר היו בכלל המנין, ופטרו בכורי ישראל. ותירץ, דהקושיא לגבי כהן שלא היה לו שה, או פחות מבן חודש, דבהנהו לא ילפינן אלא מכח דהוקשו כל הלויים זה לזה, ועלה מקשי כהנים מנלן, דסלקא דעתין שהכהנים לא הוקשו. אמנם **בפירוש הרמב"ן על התורה** (במדבר ג, א) כתב דלא נמנו במשפחת בני עמרם אלא משפחת משה, ואהרן ובניו לא היו במנין משום שהובדלו להתקדש בפני עצמן. [ואפשר דלא אזיל כדרשה

הדרך היוזמי

מסכת בכורות דף ד – דף ה

כא חשוון – כב חשוון התשע"ב

אחר שהוקם המשכן.

טז) גמ', אלא אי איתמר הכי איתמר וכו' וריש לקיש אמר קדשו ופסקו. וכתבו התוס' ד"ה אלא, דלהך מסקנא לא נאמרו הני תיובתא דלעיל. [דהא לריש לקיש נמי קדשו במדבר]. והרמב"ן בפירוש התורה (שמות יג, יא) כתב, דלא נתקדשו אלא אותם שיצאו ממצרים בעבור שפדאן ממות במכת בכורות, אבל לא נהגה בגולדים במדבר. וכתב החזון איש (סימן טז, ס"ק ח), דנראה דהרמב"ן מפרש דהא דחומש הפקודים שנפדו בו בני חודש הגולדים במדבר, הוראת שעה היתה. ולכך כוונה הגמ' בדבריה קדשו ופסקו, דקדשו רק באותה שעה.

דף ה ע"א

א) גמ', ריש לקיש אמר קדשו ופסקו בשלמא ריש לקיש כדאמר טעמא. ופירש רש"י ד"ה ופסקו משעת חשבון של חומש הפקודים. ובד"ה טעמיה מוהיה כי יביאך, הקשה החזון איש (סימן טז, ס"ק ח), כיון דכי יביאך דוקא, מהיכן ידעו ישראל לקדש הבכורות הגולדים במדבר עד חשבון דחומש הפקודים. ולדעת הרמב"ן שהובא באות הוקדמת ניהא.

ב) גמ', רבי יוחנן חזאי בחלמא ומלתא מעלייתא אמינא. פירוש רש"י לקמן (נו). ד"ה רבי יוחנן, הואיל ונראה לי רבי יוחנן, יודע אני שאומר היום דבר טעם. והחק נתן פירש, דזכיתי לראות את רבי יוחנן בחלום, משום דמילתא מעלייתא אמינא בטעמיה.

ג) גמ', לכדתנא דבי רבי ישמעאל עשה מצוה זו כדי שתכנס לארץ. כתב החזון איש (סימן טז, ס"ק ח), דריש לקיש יפרש דהא דתנא דבי רבי ישמעאל, קאי אתפילין, או אקרבתן פסח. (ועיין שם).

ד) גמ', חייב אדם לומר כלשון רבו. והכי תנן בערוית (פרק א, משנה ג). וביאר התוס' יו"ט, דהיינו טעמא, שהרי יש טעם בלשון למה אמר רבו כן, כל שכן שלפעמים אפשר שכאשר ישנהו ללשון אחרת, אפשר שלא לישתמע מיניה באותו לשון כמכוון בלשון רבו.

ה) גמ', שלש מאות להיכן הלכו. ביאר המהרש"א (בחינושי אגדות), דכוונתו לומר, שהרי היו יכולים לפטור עוד שלש מאות בכורי ישראל, וטען שמשא רבינו העלימן כדי להרויח לאהרן אחיו דמי הפדיון.

ו) תוס' ד"ה קוביוסטוס, במקום אחר פירש רש"י גונב נפשות ואין עניינו כאן גבי גביית כסף. והתוס' בבבא בתרא (צב): ד"ה קוביוסטוס תירצו, דכיון שהשקלים היו כנגד ישראל, קורא אותו כאילו גונב נפשות. ובשיטה מקובצת (השלם) בשם הר"י מפרי"ש תירץ, דהשר שאל שתי השאלות בבת אחת, ו"גנב היה" קאי אשאלתו השניה דחשבון הכסף, ו"קוביוסטוס היה" קאי אשאלה ראשונה ששאל בפרטן של לויים אתה מוצא וכו', וגרסינן נקוביוסטוס ולא אצו קוביוסטוס. וכן פירש התוס' הרא"ש בכתובות (נח). אבל התוס' (שם) ד"ה קוביוסטוס כתבו, דאין לפרש דקאי אשאלה ראשונה, דעל שאלה זו כבר השיב לו. והמהרש"א (בחינושי אגדות) הביא דהערך מפרש קוביוסטוס גונב נפשות, וביאר המהרש"א, דאמר לו גנב היה שלקח הממון, או שמא גונב נפשות היה, שבאמת חלק לא נתנו כלום והעלים אותם.

ז) גמ', שהרי כאן שבעים ואחד מנה ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט וכו'. הקשה השפת אמת, דמצינו בפרשת מטות (במדבר לא, כב) דכתיב "ויהי כל זה התרומה וגו' ששה עשר אלף שבע מאות וחמשים שקל", וחזוין דמנאן בפרוטרוט אף שיכל למנותן בככר. ותירץ, דהתם לא הוזכר בכר, ודוקא הכא מקשינן, משום שהוזכר מאת בכר, והיה לכלול גם הככר המצטרף מן

השקלים.

ח) תוס' ד"ה הרי, בתוה"ד, דמשקל של מנה לא היה עדיין בימי משה. וכתבו התוס' בכתובות (י): ד"ה אלמנה, דהא דנקט הכא מנה של קודש כפול היה, היינו דכמו דמנה של קדש שהיה בזמן יחזקאל היה כפול [דמהתם ילפינן כדבסמוך], הכי נמי כבר שהיה בזמן משה כפול היה.

דף ה ע"ב

ט) גמ', ושמע מינה מוסיפין על המדות ואין מוסיפין יתר על שתות. ביאר הרשב"ם בבבא בתרא (צ). ד"ה קרא אשכח, ושם (צ): ד"ה ושמע מינה, דהראיה מקרא דליכא איסורא משום רווחא דתגר, שרגיל למכור בשתות דמים יותר ממה שקנה, ואם לא ישמע שהוסיפו על המדות וימכור כמו שהוא רגיל עד עכשיו, לא ירויח אותה שתות. וטעמא דלא חיישינן להכי, משום שהוא דאקראי בעלמא הוא שלא ישמע התגר, ובמידי דלא שכיח לא חששו. אבל ביותר משתות לא התיר הכתוב להוסיף משום דאיכא פסידא לתגר, ולהכי אין מוסיפין.

י) גמ', אמר ליה גזירת הכתוב היא. המהרש"א (בחינושי אגדות) הביא דרש"י בפירוש התורה (שמות יג, יג) כתב גזירת הכתוב היא לפי שנמשלו מצרים לחמורים, ועוד שסייעו את ישראל וכו'. וביאר המהרש"א, דהא דאמרינן גזירת הכתוב היא, היינו במאי דמהני האי טעמא לקדשם אף שהוא בהמה טמאה, אבל לא גזירת הכתוב בלי טעם. ובספורנו (שם) הוסיף, שנמשלו מצרים לחמורים שנאמר בשר חמורים בשרם, וישראל נמשלו לשה, שנאמר שה פזורה ישראל.

יא) גמ', ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים וכו'. הקשה החתם סופר על התורה (פר' בא, עמוד סג), דאי מהאי טעמא, אמאי קדשו דוקא פטרי החמורים, הא כל החמורים סייעום. וביאר, דבאמת עיקר דין פטר חמור היינו משום שהוא רומז על מצרים, ולכך בעי עריפה, זכר להריגת בכורי המצרים. אלא דמשום דסייעו את ישראל, חס הקדוש ברוך הוא עליהם, ונתן להם פדיון בשה.

יב) מתני', וחמור שילדה כמין סוס. כן גירסת התוס' ד"ה ומה (הנדפס לקמן ו). וכתבו, דיותר נח לגרוס בסיפא ומה באכילה ולא ומה הן. והרא"ש (בסימן ד) כתב להאי גירסא, דהא דנקט שילדה כמין סוס, אף דבאמת הוא הדין בילדה כמין פרה, אלא דכמין סוס איצטריכא ליה, וכדאמרינן לקמן (ו). דמהו דתימא כיון דאידי ואידי אין להם קרנים ופרסותיה קלוטות אימא חמור אדום הוא, קמשמע לן. אבל הרא"ש דחה להאי גירסא, מכח סיפא דמתניתין דקתני ומה הן באכילה, דמשמע דקאי אתרוייהו, וכן מדקתני טמאה שילדה כמין טהורה, אלמא דברישא מיירי נמי בכהאי גוונא, וגרסינן חמור שילדה כמין פרה. ועיין לקמן (ו). אות ה.

יג) תוס' ד"ה תלמוד לומר, תימה תנא דידן וכו' מקצת סימנין חייב מנא ליה. הגרע"א בגליון הש"ס ציין לתוס' לקמן (יב). ד"ה קא משמע לן, שכתבו, דשמא דריש לה מקרא אחרינא. והשפת אמת תירץ, דדוקא למאן דילף מקרא ד"בכור שור" עד שיהא הוא ואמו שור, סלקא דעתין דבעינן שיהיה שור גמור, ואיצטריך קרא דסגי במקצת סימנין כאמו, אבל לתנא דמתניתין דילף מיתורא דפטר חמור, אין לנו למעט אלא היכא שאינו חמור כלל, ולא בדאיכא מקצת סימנין. והחזון איש (סימן טז, ס"ק ה) תירץ, דתנא דמתניתין נקט לה מסברא, דאי איכא מקצת סימנין דאמו לא הוי כמין אחר. עוד תירץ, דדוקא בטהורה דקדושתו קדושת הגוף, הוא אמינא דמגרע בו מה שהוא

דבלאו הכי הוה ילפינן לה בכלל ופרט, והוה ממעטינן סוסים וגמלים, ולהכי כתב פטר, דלא נמעט להו. ותיריך, דאם כן לא לכתוב רחמנא לא "פטר" ולא כלל ופרט, ועל כרחק דכתב פטר למעוטי. עוד תירץ, דרבי יוסי הגלילי סבר, דאף בלא שכתב "פטר" אין לדנונו בכלל ופרט, כיון שאין הפרטים שוין, דשור ושה קדשי בקדושת הגוף, וחמור בקדושת דמים. ולהכי אין לומר דכתב רחמנא "פטר" כדי שלא נדונו בכלל ופרט. ומה שאמר כאן "פטר הפסיק הענין", לא משום שהוא טעמו, אלא שמוכיח כדבריו שאינו כלל ופרט.

ג) גמ', ורבי יוסי הגלילי לא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא פטר. הקשה המהרש"א, כיון דבאמת ממעטינן סוסים וגמלים, הדרא קושיא דלא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא פטר, וממילא נמעטיה מכח כלל ופרט. אלא מוכח (כמו שהובא באות הקודמת) דלרבי יוסי הגלילי מסברא לא מיקרי כלל ופרט, כיון שאין דיניהם שוין, ומשום הכי אי לא כתב לא וי"ו ולא פטר, לא הוה ממעטינן סוסים וגמלים.

ד) גמ', ואם תמצני לומר כיון דאידי ואידי בני מקדש בבכורה קדוש, חמור שילדה כמין סוס מהו. כתב המים קדושים, דחוינן דהוה פשיטא לבעל האיבעיא, דחמור שילדה כמין סוס גרע טפי, ואי לא מהני בפרה שילדה כמין חמור, כל שכן דלא מהני בחמור שילדה כמין סוס. ואף דאמרין בסמוך דסלקא דעתך איפכא, דחמור שילדה כמין סוס עדיף, דחמור אדום הוא, אינו אלא בתורת סלקא דעתין, אבל אליבא דאמת הסברא הפוכה, דטעמא דמיקדש בבכורה עדיפא.

ה) גמ', אבל חמור שילדה מין סוס למאי קתני לה לפטורא פשיטא וכו'. הקשה בחידושי הגרע"א, לפי גירסתינו וגירסת התוס' ד"ה ומה, דגרסינן במתניתין "וחמור שילדה כמין סוס" אם כן לסלקא דעתין דהכא תיקשי ליה אמתניתין אמאי קתני לה, דהתם ליכא לפרושי דקתני לה לומר דמהני מקצת סימנין, דהא לא נזכר דין זה במתניתין, וביותר לפי מה שכתבו התוס' (ה:): ד"ה תלמוד לומר, דתנא דמתניתין סבר דלא מהני מקצת סימנין, והיא ראייה ברורה לגירסת הרא"ש (בסימן ד) במתניתין, וחמור שילדה כמין פרה.

ו) גמ', מאי לאו אתרוויהו לא אפרה שילדה מין חמור. כתב המים קדושים, דבעיא בתרייתא דפרה שילדה מין סוס, ודאי איפשיטא מכח האי ברייתא, דאינו קדוש, דאם תמצני לומר דאף בכהאי גונא קדוש, אמאי נקט חמור שילדה כמין סוס לומר דמהני ביה מקצת סימנין, ולא נקט רבותא טפי בפרה שילדה מין סוס. נונראה כונתו, דאף דאמרין בסמוך דנקט חמור שילדה כמין סוס לרבותא דלא תימא חמור אדום הוא, היינו דוקא להאי גיסא דחמור שילדה מין סוס אינו קדוש, אבל להאי גיסא דקדוש, משמע בגמ' דלא סבר דהוי רבותא. (א.ג.א.). אמנם הביא דהשלחן ערוך (יורה דעה סימן שטו, סעיף ז) פסק בתרווייהו דהוי ספיקא, ודלא כדבריו. וכן כתב הרא"ש (בסימן ד) דהנך תרתי לא איפשיטו, ואולינן לחומרא, ובחמור שילדה מין סוס מפריש טלה והוא לעצמו, ובפרה שילדה מין סוס הוי ספק בכור בהמה טהורה, ואסור בגיזה ועבודה ונאכל במומו לבעלים, כדאמרין בבבא מציעא (ו:).

ז) גמ', יש לך שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה ואי אתה אוכלו ואיזה זה זה טהור שנולד מן הטמא. בפתחי תשובה (יורה דעה סימן עט, ס"ק ב) הביא שבשו"ת יד אליהו (סימן ב) נסתפק, האם טהור היוצא מן הטמא חשיב כטמא גמור, או דבאמת חשיב מינא דטהור, אלא דאסור באכילה. ונפקא מינה לחייב כרת אחלבו, ולאיסור אבר מן החי, ועוד. וכתב, דהדעת נוטה לומר דחשיב מינא דטהור, אך לא הכריע. ועיין לעיל (ה:): אות יג

נדמה דלא יקדש כלל, ולהכי מצריך קרא דבדומה לאמו במקצת סימנין קדיש, אבל תנא דמתניתין דיליף מפטר חמור, אין צריך קרא לחייב במקצת סימנין. וממילא אף ברחל שילדה כמין עז מחייבין במקצת סימנין, כיון דכל פטורין לא ידעינן אלא ממאי דילפינן מפטר חמור, וליכא למילף טפי מזה דפטר רחמנא בפטר חמור.

יד) תוס' ד"ה והא תנא, ואין לומר דמכל מקום איצטריך קרא דמתניתין לפטור מדין פטר חמור וכו'. כתב בחידושי הגרי"ז, דמבואר בדבריהם דלולי קרא היה מקום לומר דיהיה דינו כדין צורת הולד. ודייק כן מלשון המשנה "עד שיהיה היולד חמור והנולד חמור", ומשמע דהוה סלקא דעתין דאין צריך שיהיה היולד חמור, אלא סגי שהנולד חמור. וכן הוכיח מדברי הרמב"ם שהביא לדין פרה שילדה כמין חמור, בהלכות ביכורים ומתנות כהונה (פי"ב הי"ח) בדיני פטר חמור, ומשמע דסלקא דעתין לחייבו כדין פטר חמור. והחזון איש (סימן טז, ס"ק ט) כתב ליישב קושיית התוס', דבאמת לא איצטריך קרא לפטור מדין פטר חמור, כיון דלעולם בתר האם אזלינן, דחוינן דשרי באכילה כאמו, וכן באיכא מקצת סימנין דאמו חייב בבכורה כדין אמו. ועל כרחק דכוונת התנא דילפינן פטור קדושת שור מקדושת פטר חמור. והקהלות יעקב (סימן ד) הוכיח מדאמרין לקמן (יב). דלא תימא זיל בתריה דידיה ועז מעליא הוא, אלא זיל בתר אימיה ועגל הוא. דשמו נקבע כפי אמו. וכן הוכיח מלקמן (יז). ואם כן קשה, אמאי כתבו התוס' דאיצטריך קרא לפטור מדין פטורין כצורת הולד. ותיריך, דבאמת יש בו שני צדדין צד אמו וצד עצמו, ולקמן (יב). דאמרין דעגל הוא, היינו כלפי שאי אפשר לפדות בו פטר חמור משום שאינו שה גמור, דהרי הוא גם עגל, אבל גבי פדיון היה מקום לחייבו גם מצד צד חמור שלו וגם מצד שור שלו. נאולי יש לומר עוד, דתוס' בעו לומר כן רק בקושייתם, אבל אליבא דאמת מודו שאינו נחשב אלא כאמו, ולא איצטריך קרא לפטור מדין חמור. (א.ג.א.). ועיין לקמן (ו): אות ז].

טו) [רש"י ד"ה שור וכשב יש בהן, דכשהן קרבים יש מהן לאישים יותר מעז, שור בנסכים וכו'. לכאורה מאי דנקט "לאישים" לאו דוקא, דהא נסכים אינן לאישים אלא יורדין לשיתין. ואף דבאמת סולת דמנחת נסכים דידהו נמי מרובה יותר, הכא מיירי בנסכים עצמן ולא במנחת נסכים, כרש"י בד"ה שור, שהזכיר חצי ההין, ולא שלשה עשרונים. (א.ג.א.).]

טז) גמ', ועדיין אני אומר פטרי חמור בשה פטרי סוסים וגמלים בכל דבר. פירש רש"י בד"ה ועדיין, פטר חמור תפדה בשה ולא בדבר אחר. הקשה החזון איש (סימן טז, ס"ק ז), הא לקמן (יא). אמרין, דלא אמרה תורה שה להחמיר אלא להקל, ולומר דסגי בשה כל דהו, ולפי זה צריך לפרש כאן דסלקא דעתין דפטרי חמורים סגי להו בשה כל דהו, אבל סוסים וגמלים בכל דבר, דהיינו שלא יהיה בהם החידוש דמהני שה כל דהו. ותמה על רש"י שפירש להיפך. [אמנם לקמן (יא). איכא מאן דאמר דבעינן שה דוקא, ואפשר דרש"י פירש כהאי מאן דאמר, משום דניחא ליה לפרש כפשטות לישנא דברייתא. (א.ג.א.).]

דף ו ע"א

א) [גמ', כל מקנך תזכר כלל שור ושה וחמור פטר. חוינן מהכא, דחמור נמי הוי בכלל מקנה, וכמו שכתב רבינו גרשום לעיל (ד:): הובא שם אות יא].

ב) גמ', ורבי יוסי הגלילי פטר הפסוק הענין. הקשה המהרש"א, אם כן מה אמרין לעיל בדעת רבי יוסי הגלילי, "אם כן לכתוב רחמנא פטר חמור תפדה בשה וחמור תפדה בשה וכו'", הא איצטריך למכתב "פטר" בקרא בתרא,

דף ו ע"ב

ח) גמ', רבי שמעון אומר וכו' ואחד גמל הנולד מן הפרה. כתבו התוס' לקמן (כד.) ד"ה ראה, דאף לרבי שמעון דאסר גמל הנולד מן הפרה, מכל מקום בחזיר הנולד מטהורה שרי. וכתב המהרי"ט אלגאזי (פרק א', סוף אות א), דחזיר מדבריהם דרבי שמעון לא אסר אלא בגמל דוקא ולא בשאר בהמות. ותמה, הא מקשינן לקמיה (בהמשך העמוד) שפן שפן ארנבת ארנבת חזיר חזיר להכי הוא דאתו וכו', ומאי פריך, דילמא אתו נמי לדרשות דרבנן ורבי שמעון, אלא על כרחך דפשיטא לגמ' דאיכא למילף מגמל לשאר בהמות. והחזון איש (סימן טז ס"ק ז) כתב, דנראה כוונת התוס', דבאמת יליפין שאר בהמה נמי לאסור, ודוקא חזיר לא נאסר, משום שפרסותיו סדוקות, וכיון שבסימן טהרה דומה לאמו, לא נאסר, אף דשאר מקצת סימנין לא מהני לרבי שמעון, כדאיתא לקמן (ז.).

ט) גמ', כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש. כתב המהרש"א (בחידושי אגדות) בפסחים (כב:): בשם מהר"ש מפראג, דמה שלא פירש כשהגיע לפסוק דלעיל מיניה, "ואהבת את ה' אלקיך", דלגבי אהבה גם הוא דרש לרבות תלמידי חכמים, אבל לגבי יראה שהוא תלוי בשכר ועונש, לא נראה לו לרבות תלמידי חכמים, שאין השכר ועונש מסור בידם.

י) גמ', כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות) בקידושין (נז.), דכשם שיש כבוד התורה לדרוש כל תיבה, כך הוא כבוד שמים שלא לרבות שום דבר למורא, חוץ מהקדוש ברוך הוא. ורבי עקיבא דדריש לרבות תלמידי חכמים סבר, דהוא נמי כבוד שמים, שהרי הם לומדים תורת ה'.

יא) גמ', לאסור צירן וכו'. כתב הקהלות יעקב (סימן ה), דאין להוכיח מכאן דכל המתהווה מן האיסור אסור, דשאני ציר דמעיקרא הוא ממש חלק מן האיסור ולא השתנה לפניו חדות, אלא שנפרד מן הבהמה, ועדיין נחשב לחלק ממנה. וכן מאי דמדמינן הכא חלב לציר, היינו משום שמעיקרא החלב נחשב חלק מן הבהמה, ולכך אף כשנפרד קאי באיסורא. אמנם הוכיח ממנהגי דעדינות (פ"ה משנה א) דקתני דביצת טריפה אסורה מפני שגדלה באיסור. ומשמע שטעם האיסור הוא משום שנתהוה מאיסור, וכן הוכיח מחולין (נח.). שהגדרם מן האיסור אסור.

יב) רש"י ד"ה לאסור צירן, שומן הדג. הרש"ש תמה, הא בשרצים מישתעי, ועוד דתוס' בד"ה לאסור הוכיחו, דציר דגים אינו אלא מדרבנן. ובשיטה מקובצת (השלם) הגיה ברש"י, 'שומן הזב מהין'. והחק נתן הגיה ברש"י "שומן השרץ".

יג) תוס' ד"ה הטמאים, בתוה"ד, ומיהו על כרחך מהטמאים דשרצים דריש. ובתוס' ד"ה לאסור כתבו, דבאמת איצטריך קרא לבהמה טמאה, וקרא לשרצים. וכתב הרא"ש בעבודה זרה (פרק ב, סימן מב), דאף דהכא מיירי בחלב בהמה, והוה ליה לאתווי מקרא דבהמה טמאה ולא מקרא דשרצים, הגמ' נקטה הדרשה שהוזכרה בתלמוד במקום אחר, ובאמת סמיך אדרשה דתורת כהנים דלגבי בהמה טמאה.

יד) תוס' ד"ה לאסור, בתוה"ד, וקצת תימה כיון דצריך קרא בשרץ ובבהמה טמאה, ודגים דליכא קרא לא אסר מדאורייתא וכו'. בשיטה מקובצת (השלם) בשם תוס' הרא"ש תירץ, דציר היוצא מבהמה שאסרתו תורה, חזינן שאינו זיעה בעלמא, ואם כן הוא הדין בטריפה, אבל בדגים דליכא קרא, זיעה בעלמא הוא. וביאר בחידושי הגרי"ז, דציר הדגים חלוק בטבעו מציר בהמה. טו) גמ', דבהמה טהורה נמי חידוש הוא וכו'. כתבו התוס' בחולין (סד).

בנמשך לעמוד ב) ד"ה שאם, דביצים נמי אף דאתו מחי שרי רחמנא, דכתיב גבי שילוח הקן "תקח לך" ודרשינן בחולין (קמ.). תקח לך ולא לכלביך. והקשו, דאם כן אמאי חשיב לחלב חידוש, דהא איכא תרי מילי דאתו מחי ושרי רחמנא. ותירצו, דכיון שאין שניהם באים מן החי בענין אחד, חשיב להו חידוש.

טז) גמ', הניחא למאן דאמר דם נעכר ונעשה חלב. כתב החזון איש (סימן טז, ס"ק יג), דאין הכוונה דיש להחשיב החלב כדם ממש, דהא אמרינן במנחות (כא.). דם שבישלו אינו עובר עליו משום שאינו ראוי לזריקה, וחלב נמי אינו ראוי לזריקה, אלא דיש לאסרו משום שמתהווה מחמת איסור, דהיכא דליכא זה וזה גורם אלא חד גורם דאיסורא לכולי עלמא אסור, נכדאיתא בחולין (נח.). אבל דם שבישלו אין להחשיבו כמתהווה מן האיסור, דדוקא המתהווה בידי שמים חשיב שנוצר מהדבר ולא במה שנעשה על ידי מעשה אדם, ועוד דהתם לא נשתנה לפניו חדות הלכך לא חשיב שנוצר מהדם הראשון, אבל הכא החלב הוא דבר חדש שנתהווה מן הדם האסור. (ועיין שם). ובחידושי הגרי"ז כתב נמי לבאר כעין זה, אבל הוכיח מלשון רש"י ד"ה דאמר מר "דמעיקרא הוה דם והאוכלו בכרת, והשתא מישתרי", דמשמע דיש לאסרו משום שהוא הדם בעצמו, ולא משום שנתהווה מהדם.

יז) גמ', הואיל וליכא מידי דאתי מחי ושריה רחמנא והאי חלב כי אבר מן החי הוא ושרי. כתב המהרי"ט אלגאזי (אות ג), דודאי לא דמי חלב לאבר מן החי, דהא לאו אבר הוא, אלא היה אפשר לאסור משום בשר מן החי. והשרץ (ביורה דעה סימן פא, ס"ק יב) סבר שיש בו עיקר האיסור דאבר או בשר מן החי. אבל הפלתי (שם ס"ק ז) כתב, דודאי אין להחשיבו לא כאבר ולא כבשר, אלא דהיה לו להאסר משום דאתי מן החי וכדמריבין מקרא לאסור רוטבן. וכן כתב הגרע"א (בעין הגליון באורח חיים סימן שצז) דמלשון הגמ' "ליכא מידי דאתי מחי" משמע, דלא חשבינן לחלב כגוף האיסור, אלא כצירן. ועיין באות הבאה.

יח) גמ', שם. הקשה הגרע"א, (שם) למאן דאמר בהמה בחייה לאו לאברים עומדת, וליכא איסור אבר מן החי בחייה, והתוס' בחולין (קב:): ד"ה שאין, כתבו דלכולי עלמא בחייה לאו לבשר עומדת, וליכא נמי איסור בשר מן החי בחייה, אם כן אמאי יש לאסור החלב היוצא מבהמה חיה, הא אינו יוצא מאיסור. והקהלות יעקב (בסימן ו) תירץ, דהא דנאסר צירו דאיסור, אינו דוקא באופן שמקבל האיסור בפועל, אלא דהציר מקבל כל הדינים שיש על הבשר, ואף שהבשר עדיין לא נאסר, כיון שראוי להאסר כשיפרוש מבהמה, גם הציר חייל בו האי דינא דכשפורש מן הבהמה נאסר, ולהכי יש לאסור החלב.

דף ז ע"א

א) גמ', אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד, האי תנא סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא. הקשה החזון איש (סימן טז, ס"ק י), נפשוט מהכא הא דמיבעיא לן לעיל (ו.), בפרה שילדה מין סוס אי מהני ביה מקצת סימנין, דהא חזינן מהאי תנא דמהני מקצת סימנין בפרה שילדה מין גמל, אף דזו מין טהורה וזו מין טמאה ולא דמו. ואף דרבי שמעון פליג, היינו משום דסבר דאף ברחל שילדה מין עז לא מהני מקצת סימנין. ותירץ, דלענין אכילה שאני, דגלי קרא. [כדלעיל (ו:)] גמל הוא דאסר רחמנא הא אישתני מגמל שרין.

ב) תוס' ד"ה והא איפכא, והיכא שהאיסור בא על ידי תערובת וכו' ומיהו

ואין, דקשיא לרב ששת, דהכא לאו מגופייהו מימצו ואסור. וכתב הרא"ש (בסימן ז), דאפשר דהקושיא דוקא ללישנא בתרא דרב ששת, אבל ללישנא קמא דלא אסר אלא בשל חמור דמינא דטמא הוא, ובשל סוסים שריא, לא קשיא מידי, דכיון דאסר דוקא בחמור, לא דמי לדבש דבורים, דמי רגלים עכירי ודמו לחלב, אבל דבש דבורים אין מתמצה מגופו. [והיינו דללישנא קמא טעמא דרב ששת משום דמי רגלים דחמור מתמצה מגופו]. והשפת אמת תמה על דבריו, דאיך אפשר לומר דבש גרע ממי רגלים דחמור, שהרי נשתנה טפי מכמות שהיה, ואין שייך לומר בו מיא עייל ומיא נפיק.

(ח) גמ', כמאן אזלא הא דתניא דבש הגזין והצירעין טהור ומותר. הרא"ש (בסימן ז) הביא דרבינו תם בספר הישר מייתי למתניתין דמכשירין (פרק ו משנה ד), דבש צירעה טהור ומותר באכילה, ולהכי פסק דלא כרבי יעקב, כיון דסתם מתניתין דלא כותיה. והא דלא מייתי הכא להאי מתניתין, משום דבריייתא הוזכר נמי דבש הגזין, ולא נשנה במשנה. וכן הרמב"ם (בפ"ג ממאכלות אסורות ה"ג) פסק דבש צרעין נמי שרי. וכן פסק (בפרק ד הרמב"ן בהלכותיו פסק, דבש צרעין אסור, כיון דרב ששת סבר כרבי יעקב דאסר, ועוד דהא דייק לה רב ששת ממתניתין דידן.

(ט) גמ', ומה ראית לרבות דבורים ולהוציא הגזין והצירעין. הקשה הבית יוסף (יורה דעה סימן פא), מינה ליה לרבי יעקב למעט דבש גזין וצרעין, הא בקרא לא הוזכר דבש, ומדיוקא ד"אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריק" ילפינן לה, ובכלל האי דרשה איתא נמי דבש גזין וצירעין. והמעדני יו"ט (סימן ז, אות ק) הביא דהמהרש"ל ביאר, דמכח סברא לא מרבינן אלא חד מילתא ואידך לא, משום כל היוצא מן הטמא טמא. ובהגהות מיימוניות (בפ"ג ממאכלות אסורות ה"ג) כתב בשם הסמ"ג, דבש הצרעין אסור שאין נקרא דבש סתם אלא "דבש צרעים", ושם הטמא נקרא עליו.

(י) גמ', דבש בכורתו מטמא טומאות אוכלין שלא במחשבה. בבבא בתרא (פ:): מייתנין מינה סיעתא לרב כהנא דאמר התם דבש בכורתו אינו יוצא מידי אוכל לעולם. והקשו התוס' (שם פ:). ד"ה אינו, מהא דבמכשירין (פרק ו משנה ד) חשיב לדבש דבורים בהדי שבעה משקין, וחזינן דמשקה הוא ולא אוכל. ותירצו בשם ר"י, דדוקא אחר שהופרש מן השעוה חשיב משקה, אבל בכורתו שהוא עם השעוה יש עליו תורת אוכל ולא תורת משקה. נלכאורה צריך ביאור, הא בהדיא תנן בעוקצין (פרק ג משנה יא) חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה וכו' בית הלל אומרים משירסק. וכתירוצם, ואמאי לא מייתו להא מתניתין. (א.ג.א.)

(יא) גמ', הני זרעא דאיילא הוא וכו'. ביארו התוס' בחולין (סד). בנמשך לעמוד (ב) ד"ה שאם, דאין לאסור משום דאתי מחי, וכן כל בצים אף דאתו משכבת זרע דחי לא אסרינן להו, משום דהשכבת זרע הוי כנבלה מסרחת, ומשום הכי אף כשנעשה אחר כך ראוי לאכילה אינו חוזר להאסר, וכדאמרינן בתמורה (לא). דכי גדל פירשא בעלמא הוא. ובוה ביארו נמי הא דשרינן בסמוך עור הבא כנגד פניו של חמור, דכיון דאתי מהשכבת זרע הוי בתחילתו כנבלה מסרחת, ואף שנעשה אחר כך עור לא נאסר. וכעין זה כתב הרמב"ן בהלכותיו, דעור הבא כנגד פניו של חמור מותר אף דמגופיה ממש קמימצי, דעפרא בעלמא הוא.

(יב) גמ', עור הבא כנגד פניו של חמור מותר. כתב המגיד משנה (פרק ד' ממאכלות אסורות ה"ב), דחזינן מהכא דליתיה לדיוקא דרב ששת (בריש העמוד) מדרתן "כל היוצא מן הטמא טמא" דמשמע דכל דאתי מיניה דטמא

קשה כיון דאין חוששין לזרע האב מאיזה טעם תחשב ולד טריפה זה וזה גורם. אמנם התוס' בחולין (נח.). ד"ה מכאן כתבו, דמאי דאמרינן זה וזה גורם שרי, אינו שייך לאין חוששין לזרע האב, דהיינו דוקא היכא דכל חד שרי, אבל כשאחד שרי ואחד אסור אמרינן זה וזה גורם. וביאר בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ג ממאכלות אסורות ה"א), דיש מקומות שהאיסור תלוי בשם שחל על היוצא גופא, וחיל עליו מחמת אביו, ויש מקומות שעצם מה שיצא מן האיסור, הוא גורם איסורו. ובמין טמא יש לאסור הולד משני הטעמים, אמנם בטריפה שאין האיסור על המוליד מצד עצמותו, אלא מחמת דבר אחר שאוסרו, אי אפשר שיחול שם זה על הולד, ואין לאסרו אלא משום שיצא מדבר האסור. ולאידיך גיסא באותו ואת בנו ומתנות, לא שייך לאסרו ולחייבו מחמת שיצא מן האסור, שאין שם איסור על אביו, אלא דהנידון אי חשיב מינא דאבוה בעצמו. וכשדנים על דין יוצא מהאסור, תלוי בזה וזה גורם, וכשדנים על שמו של הולד, תלוי בחוששין לזרע האב. ולהכי אף אם אין חוששין לזרע האב לגבי ליתן לו שם מינא דאביו, מכל מקום האב נמי חשיב גורם ליצירתו, ולהכי אי זה וזה גורם שרי, לא יאסר בטריפה. וכן ביאר החזון איש (סימן טז, ס"ק יא).

(ג) גמ', בעלמא סבר רבי אליעזר זה וזה גורם אסור ושאני הכא דאם כן לכתוב קרא וכו'. כתב החזון איש (סימן טז, ס"ק יא), דלפי מה שביאר שיש לאסור ולד טמא מתרי טעמי, א. משום שיצא ונתהוה מאיסור, ב. דעל ידי אביו נחשב מין טמא, צריך לומר דגלי קרא נמי דהכא אין חוששין לזרע האב ומשום הכי אין נאסר מחמת שם טמא, אף דבעלמא מספקא לרבי אליעזר אי חוששין לזרע האב.

(ד) גמ', ורבי יהושע אמר לך בעלמא זה וזה גורם מותר והכא אם כן לכתוב קרא וכו'. התוס' בבבא קמא (עח.). ד"ה לטמא כתבו, דטעמא דרבי יהושע, משום זה וזה גורם אסור. וכתבו עוד, דלפי זה אפילו טהור שנוגד מן הטהור ועבורו מן הטמא, נמי אסור. והפני יהושע (שם) תמה, הא הכא אמרינן דסבר זה וזה גורם מותר, אלא דיליף מקרא לאסור, וכתב דיש ליישב. והחזון איש (סימן טז, ס"ק יא) ביאר כוונתם, דהכא דוקא גלי קרא דזה וזה גורם אסור. עוד כתב, דמצינו נמי לפרש דגלי קרא לאסור משום חוששין לזרע האב, ולא משום זה וזה גורם.

דף ז ע"ב

(ה) גמ', דשתי אינשי ומעלו לירקונא. בהלכות הרמב"ן איתא, דשתי אינשי משום דמעלי לירקונא. וצריך ביאור אם כן אמאי חשיב משקה הראוי, הא בלא ירקונא לא שתי ליה, ואיך יש כח לשתייה לרפואה להחשיבו למשקה. ושמא כיון שרגילים בו אינו מאוס להם. (א.ג.א.).

(ו) גמ', והני נמי מטמא קאתו. כתבו התוס' להלן, בר"ה רוב, דלא דמי לדג טהור שבלע דג טמא דאסור, חדא דמתניתין לא איירי ביצא אלא בנמצא בתוך הטמא, ועוד אפילו יצא, הא דג עייל ודג נפק, אבל מה שבהמה שותה לחלוחית הגוף מתערב בו. והראשית ביכורים תמה על חילוקם הראשון, דמאי נפקא מינה אם יצא מהטמא, או שהוא בתוכו, אטו היציאה אסרה ליה. וכתב דאפשר דסברי תוס', דכל זמן שהמים בתוך הבהמה אין להם מציאות בפני עצמן ובטלין לגוף, וכשפירשו מהטמא נחשב שהטמא מהוה אותם ומציאותן עכשיו בעולם מחמת הטמא, ולכך חשיב יוצא מן הטמא אף אם אין מקבל כלום מהטמא, (לחילוק קמא דתוס').

(ז) גמ', מיתבי מפני מה אמרו דבש דבורים מותר וכו'. פירש רש"י בר"ה

כתבו חזק נתן והרש"ש דמפירוש רש"י ד"ה מגואי, מוכח דגרס איפכא, והקשה הרש"ש לפירוש רש"י, אמאי קטלי לדרבנאי, כיון שלא היה להם להרוג שום אדם אלא אם כן נכנסו כולו לפניו כדפירש רש"י.

(ח) גמ', **אשכח ינוקי מלעיל וסבי מלתחת**. פירש רש"י ד"ה ינוקי מלעיל, בעליה. וכתב הרש"ש, דנראה דהכוונה במושב המעולה וכדאמרין **בבבא קמא** (טז): מאי עליה מעולה שבנכסיו, אבל אין הכוונה עליה ממש, דכולם היו בבית אחד. [וצריך ביאור איך עולה פרושו בלשון הגמ' "ינוקי מלעיל וסבי מלתחת". וכן כתב רש"י בסוה"ד. ולכאורה נראה שהיה מקום מוגבה אבל היה מחובר ופתוח לבית, שיכלו לדבר ולראות אלו את אלו. (א.ג.א.)].

(ט) גמ', **אמרו ליה ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא ולא יהבו ליה וכו'**. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שהם באו להתווכח עם רבי יהושע בן חנניה בענין מעלת ישראל, והתכוונו לרמוז לו במשל, דכמו שאם לו נתנו לאדם אשה שמבקש, לא יחפש חשובה ממנה אלא שפלה מהראשונה, שאולי אותה יתנו לו, אם כן כשהחזיר הקדוש ברוך הוא את התורה לכל האומות ולא קיבלוה, על כרחך מה שהלך אחר כך אצל ישראל, היינו משום שהם שפלים במעלה משאר האומות ולא עדיפי מנייהו. וענה להם, שכמו שהייתם אינו ראוי לתקעו במקום נמוך אלא במקום גבוה שיהיה ראוי לתלות עליו דברים, כך התורה שהיא יתד שכל העולם תלוי בו, ראויה רק לישראל שיש להם אחיזה למעלה ואינה ראויה כלל לאומות. ומה שהחזיר הקדוש ברוך הוא התורה על האומות מעיקרא, גלוי וידוע היה לפניו שלא יקבלוה.

(י) גמ', **גברא דאזיף וטריף מאי וכו'**. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שכוונתם להתווכח עם מה שאנו אומרים שעתיד הקדוש ברוך הוא לשוב בימות המשיח ולכרות עמנו ברית חדשה, כמו שכתוב **בירמיהו** (יא, יא) וכתתי את בית ישראל וגו' ברית חדשה. דכיון שלא קיימתם התורה שקיבלתם בפעם הראשונה במתן תורה, וגם בגלות אינכם מקימים את המצוות, למה יעשה לכם ברית חדשה לימות המשיח. וענה להם במשל הקוטל קנים באגם שאינו יכול לנשאם, וכמו כן אנחנו עושים עתה מה שביבולנו, שגם בגלות אנו לומדים התורה, אלא שכעת איננו יכולים לקיים המצוות התלויות בארץ ובמקדש, עד שיבא המשיח ונוכל לקיים כל המצוות.

(יא) גמ', **אמר להו הוה ההוא כודנייתא דילידא והוה תלי ליה פתקא וכו'**. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שהוא משל על האומות, שכשם שהפרידה אינו זרע שנקרא על שם אביו, שהוא בא מן הסוס והחמור, וגם אינה יולדת ואין לה זרע, כך האומות אין להם יחוס אב כמו שכתוב "וזרמת סוסים זרמתם", וכמו שלא יתכן הא דהוה תלי פתקא דמסיק בבי אבא, שהרי אין מלוים לפרדה, כיון שלא יהיו לה בנים ליפרע מהן, כך לא יתכן שיתן הקדוש ברוך הוא הברית החדשה לאומות שאין להם בנים שנקראים על שמן. והם לא הבינו המשל, ולכך אמרו לו "כודנייתא מי ילדה".

(יב) גמ', **מילחא כי סריא במאי מלחי לה**. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שכוונתם לומר שהברית מלח שאתם אומרים שיש להקדוש ברוך הוא עם ישראל שקיימת לעולם כמלח, הרי נתקלקלה ונתבטלה בגלות ובמה תקיים. ואמר להם בסילתא דכודנייתא דהיינו שיליא של פרדה, והוא משל על האומות וכמו שנתבאר באות הקודמת, וכוונתו שבודאי לא יתכן שהברית תהיה עמכם כטענתכם, כיון שאין לכם בנים קרויים על שמכם כמו שאין שיליא לפרדה.

(יג) גמ', **בני לן ביתא באוירא וכו'**. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות),

אסור, דהכא שרי להאי עור אף דאתי מיניה דטמא. ותמה על הרמב"ן **בהלכותיו** שפסק כרב ששת דמי רגלים אסורין, ומכל מקום פסק דעור הבא כנגד פניו של חמור מותר.

(יג) גמ', **וכמו שבלע לפנינו דמי**. כתב הרש"ש, דלכאורה נראה דחוזר על כל התירוצים, דעל ידי שנמצא בבית הרעי או בית הבליעה או מצאו שלם נמי הוי כמי שבלע לפנינו, ולכולי עלמא אין חילוק בין חזיניה דבלע או לא. אבל כתב דמדברי רש"י לא משמע כן. [דפירש **בד"ה רב אשי אמר**, למתניתין לאו בדחזיניה דבלע, משמע דעד השתא מיירי בדחזיניה דבלע]. וכן הב"ח (ביורה דעה סוף סימן פג) כתב, דלתלתא אוקימתי קמאי, דוקא בדחזיניה דבלע מהני מה שנמצא בבית הרעי וכו', אבל בלא חזיניה, אסור בכל ענין.

דף ח ע"א

(א) גמ', **אימר יצתה רובה וחזרה**. ו**בביצה** (ז). אמרינן דהיינו דוקא באיכא תרנגול זכר תוך ששים בתים, דבכהאי גוונא לא ספנה מארעא, אבל בליכא יש לתלות דספנה מארעא ויולדת בלילה.

(ב) גמ', **הואיל ודיברה עמהם שכינה**, פירש רש"י ד"ה **שכינה**, שנאמר (יונה ב, יא) ויאמר ה' לדג. והר"ק (שם) פירש, שהעיר ה' את רצונו של הדג, ונלא דיבור ממש. [וכן פירש האבן עזרא (שם), ש"ויאמר ה'" היינו דרך משל, למה שהכריחוהו לעשות חפץ השם. וכן הרמב"ם **במורה נבוכים** כתב, דודאי לא נהיה הדג נביא שדיבר עמו ה'. והבן יהוידע כתב, דלא דיברה שכינה עם הנחש והדג, אלא עם מזלן שבשמים. ומכל מקום כיון שנכתב גבייהו דיבור השכינה משמשין פנים כנגד פנים. וכתב היעב"ץ, דבדג כיון שעתידה השכינה לדבר עמו. [כלומר, שמתחילת הבריאה היה תשמישו פנים כנגד פנים, משום שעתידה לדבר עמו השכינה בזמן יונה].

(ג) [תוס' ד"ה **באילן תות**, בתוה"ד, מכל מקום לענין ברכה לא משתמיט בשום דוכתא שיברכו בכוסס את החטה בורא פרי העץ. ולכאורה צריך עיון מה שכתבו כן בסתמא, הרי תלמוד ערוך הוא **בברכות** (מ), דאף למאן דאמר אילן שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה, וסלקא דעתין דכיון דמין אילן הוא יברכו עליו בורא פרי העץ, קמשמע לן דלא. ובתוס' גופייהו מיייתו לבסוף להאי גמ' בסוה"ד. ואולי יש לומר דהכא היה מקום לומר, דכיון דאף בלשון התנא קרי ליה אילן, ולא רק בלשון תורה, שמא סבור האי תנא דחשיב אילן אף לענין ברכה. (א.ג.א.)].

(ד) גמ', **ויש אומרים מוכססים בנות שוח**. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), דשוו לנחש, משום ששניהם נתקללו מחמת חטא עץ הדעת, דבנות שוח הוא מין תאנה שאכל ממנה אדם הראשון, כמו שהביאו התוס' **בד"ה בנות שוח**. (ה) רש"י ד"ה **אפעה**. מתעבר אחר שבעים שנה שנולד. הקשה הרש"ש, כיון דבחרוב הוי שבעים שנה עד גמר פירותיו, הוה ליה לפרש גם באפעה, דנגמר צורת הולד אחרי שבעים שנה.

(ו) רש"י ד"ה **אם מבהמה נתקלל**, בתוה"ד, והא ליכא למימר דהאי מכל חיה היינו ארי או אפעה דאם כן לכתוב מכל החיה ולא ליבעי בהמה. הקשה המהרש"א, דילמא דוקא מכח מאי דכתיב בהמה ואייתר חיה, ידעינן דחיה היינו ארי, דבלאו יתורא סלקא דעתין דהיינו חתול. ותיריך, דאף בלא יתורא הוה אמרינן דחיה היינו ארי, משום דקללה שדי עליה, ו**כרלקמן** (בעמוד ב).

דף ח ע"ב

(ז) גמ', **דאי חזו כרעא דעילא קטלי להו לגואי ודנפקא קטלי להו לבראי**.

דכוונתם דכיון שאין לכם מקום המקדש איך תוכלו לבנות בית באויר שישכון עליו רוח הקודש, ואין אתם דבוקים עתה בה'. ועל זה אמר, ותלה בין רקיעא לארעא. דהראה להם שבכל מקום הקדוש ברוך הוא נמצא לצדיקים, ובכל גלות הוא דבוק עמנו באויר רוחני אף בלי בית גשמי. ואמר להם "אסיקו לי ליבנא וטינא", כלומר, לטענתם שדבקות ה' עמכם, אתם צריכים להביא ליבני וטיני, כי אין עמכם דבר רוחני הנדבק לכם, רק גשם וחומר.

יד גמ', מציעתיה דעלמא היכא. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שהוא המשך לטענה הקודמת (וכנתבאר באות הקודמת), שאמרו לו אף אם אינכם צריכים בית בנוי, מכל מקום דבקותכם דוקא במקום הקדוש בירושלים שהיא באמצעות העולם, וכיון שאינכם במקום ירושלים אין עמכם שפע החכמה. ועל זה זקפה לאצבעיה ואמר להו הכא, דרצה לומר, שהקדוש ברוך הוא הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, ובכל מקום שכינתו שרויה כמו באמצעותו של עולם. והם לא הבינו דבריו ולכן אמרו לו "ומי אמר". ואמר להם "אייתו אשלי ומישחו", כלומר לשיטתכם שאתם מאמינים בגשמיות אייתו חבלים למדוד לידע מקום שכינתו, אבל אנו מאמינים שאינו גוף וכל העולם מקומו.

טו גמ', אית לן בירא בדברא עיילא למתא. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), דרומז על באר רוח הקודש, שאמרו לו שעתה בחורבן הבית עלתה שכינה למרום והבאר שלכם חוץ לעולם. ואמר להם אדרבא לישראל יש חבלים חזקים שהצדיקים הורידו שכינה לארץ, אבל לכם אי אפשר למשוך השכינה לארץ שאין לכם חבלים חזקים רק פחותים העשויים מפארי, שהן רשעים שנדמו למוץ המעורב בפארי וסובין.

טז גמ', אית לן ריחויא דתבירא חייטיה. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), דכוונתם שהייתם מלפנים ניזונים משלחן גבוה אבל עתה בגלות נשבר הריחיים שלכם וגלייתם מעל שלחנו. ואמר להם "כרוכו מיניה גרדי ואיחייטיה", דהיינו שאצלכם אי אפשר לשנות הטבע ולעשות חוטים מאבן, אבל אצלינו הצדיקים שבכל דור ודור הם החוט לתפור הרחיים, שאנו ניזונים בזכותם תמיד.

יז גמ', משרא דסכיני במאי קטלי ליה. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), דכוונתם, שיש לכם הרבה סכנות וצרות הדומים לסכינים שהם מעכבים בערכם מלהגיע לשלמות. ואמר להם "בקרנא דחמרא", שהקרן רומז לקרנו של המשיח וחמור רומז לעני ורוכב על חמור, שבביאת המשיח ניצל מכל המונעים מלהגיע לשלמות. (ועיין שם עוד).

יח גמ', אייתו ליה תרי ביני אמרו ליה הי דוגתא אוכמתי והי דוגתא חיוורתי. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), דאמרינן לעיל (בעמוד א) דתרנגולת יולדת לעשרים ואחד יום, ובביצת התרנגולת הלבנה כוונתם לרמוז על עשרים ואחד יום בשנה מראש השנה ועד הושענא רבה שהוא גמר החתימה, ובהם יש ליבון עוונות, ובביצת התרנגולת השחורה כוונתם לעשרים ואחד יום של פרענות משבעה עשר בתמוז ועד תשעה באב, ושאלהו שכמו שאין להכיר בין ביצה זו לביצה זו, כך אצלכם שוים ימי הטובה וימי הרעה, שהם בשיעור שוה, ואין מקום תקוה לכם. ואהא אייתי להו תרי גביני, ואמר להו הי דעיזא אוכמתי והי דעיזא חיוורתי, דהיינו שכמו שאף מהעז השחורה יוצאת גבינה לבנה, כך גם ימי הפורענות טובים הם ומכפרים עוונות, כי הצרות והיסורים מכפרים.

יט גמ', ורציצא דמית בגו ביעתיה מהיכא נפיק רווחיה. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שכוונתם לישראל בגלותם שנאמר עליהם (דברים כח, לג) "והיית אך עשוק ורצוף", שהוא מת בגלותו, מה שלמות יגיע לישראל במעשיהם ותורתם, ולהיכן רוחם ונשמתם נפיק להשיג שלמותו, (כיון שהם לא האמינו בהשאת הנפש). וענה להם "מהיכא דעל נפק", דהיינו שהנשמה באה מתחת כסא הכבוד, ועולה לשם, שיש לה שם השאת הנפש לזמן התחיה.

כ גמ', אחוי לן מנא דלא שוי חביליה. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שבאו להתווכח עם מה שהעידו הנביאים שבאחרית הימים יאבדו כל הגויים וישראל ישארו לחיים, ואמרו, שישראל הם כחפץ פחות שלא שוה חביליה, כלומר שלא שוים כדי שעולם מלא מהאומות יאבד עבורם. וענה להם אייתי כל חד בודיא וכו' כלומר, אתם האומות כלים שפלים כבודיא העשויה מקש, כי נמשלו לקש, והם ודאי אינן שוים לסתור הבית בשבילם. אבל ישראל הם כלי חשוב בעיני ה', וראוי שיסתור ויאבד כל האומות עבור ישראל שהם עם סגולתו.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדרף היומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 – 9:30 בבית הכנסת שע"י 'קהילת אשכנז' החוב החתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©